

Archeologienota

Lommel, Oude Maai 39

Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Lommel, Oude Maai 39: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Sander De Ketelaere & Piotr Pawełczak

Erkende archeoloog

Sander De Ketelaere (2017/00176)

BAAC-Projectnummer

2018-0565

Plaats en datum

Gent, 22 juni 2018

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 850

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.1.3	Aanleiding	4
1.1.4	Huidige situatie	5
1.1.5	Geplande werken en bodemingrepen	5
1.1.6	Randvoorwaarden	8
1.2	Werkwijze en strategie	9
1.2.1	Onderzoeksvragen	9
1.2.2	Heuristiek	9
1.3	Assessmentrapport	11
1.3.1	Landschappelijk kader	11
1.3.2	Historisch kader	23
1.3.3	Cartografische bronnen	24
1.3.4	Archeologisch kader	32
1.4	Besluit	35
1.4.1	Archeologische verwachting	35
1.4.2	Potentieel op kennisvermeerdering	35
1.4.3	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	35
2	Landschappelijk bodemonderzoek	39
2.1	Beschrijvend gedeelte	39
2.1.1	Administratieve gegevens	39
2.1.2	Onderzoeksopdracht	39
2.2	Werkwijze en strategie van het vooronderzoek	40
2.2.1	Methode en technieken	40
2.2.2	Organisatie van het vooronderzoek	40
2.2.3	Afwijkingen uitvoer onderzoek	40
2.2.4	Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding	42
2.3	Assessmentrapport	42
2.3.1	Assessment vondsten	42
2.3.2	Assessment stalen	42
2.3.3	Assessment conservatie	42
2.3.4	Assessment sporen en structuren	42
2.3.5	Assessment onderzoeksterrein	42
2.3.6	Analyse van het landschappelijk bodemonderzoek	42
2.3.7	Beantwoording onderzoeksvragen	52
2.4	Besluit	54

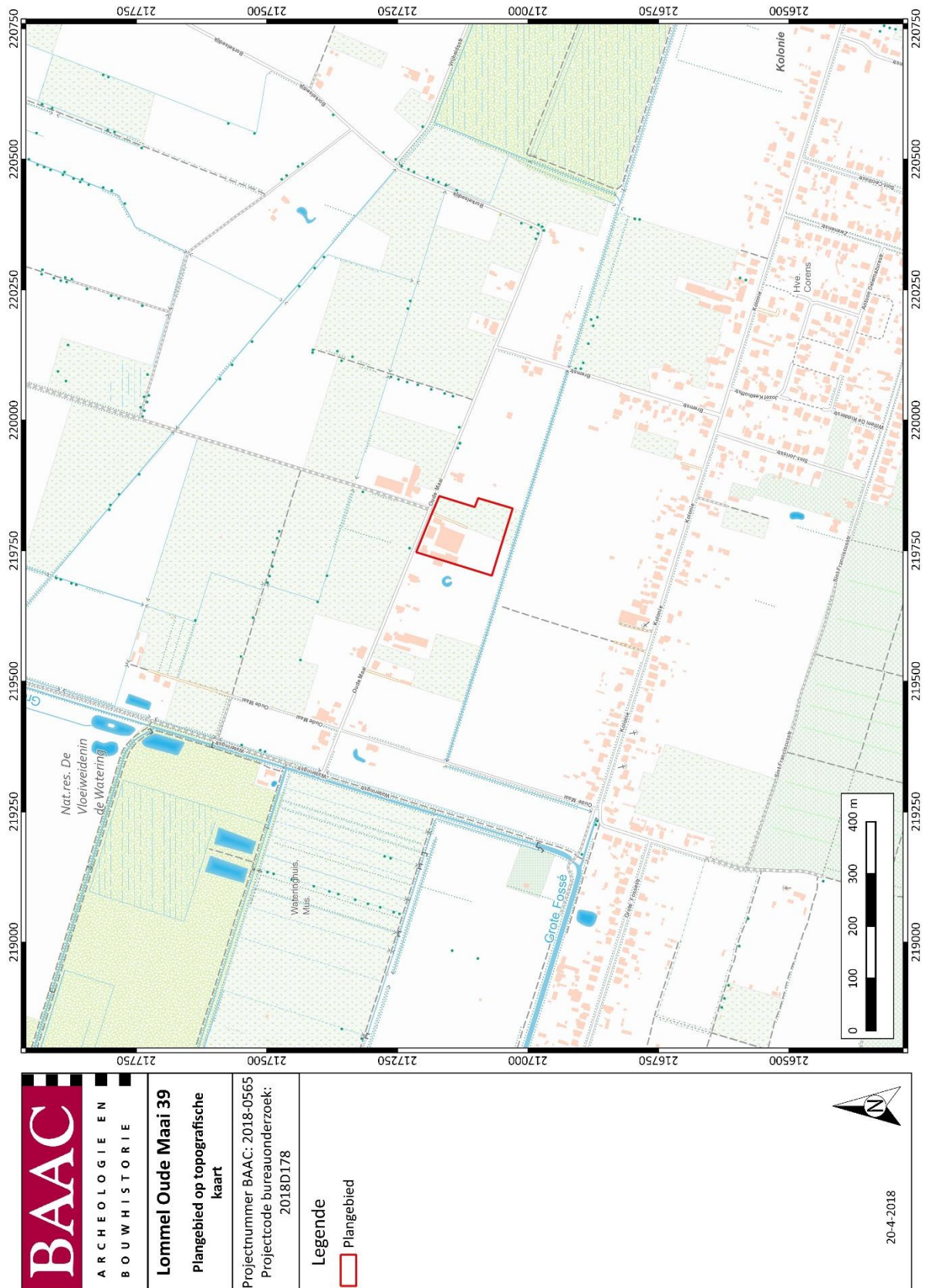
2.4.1	Archeologische verwachting.....	54
2.4.2	Noodzaak verder vooronderzoek.....	54
3	Samenvatting.....	55
4	Lijst met figuren	56
5	Lijst met tabellen.....	56
6	Plannenlijst	57
7	Bibliografie	60
8	Bijlagen	61
8.1	Boorlijsten	61

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Lommel, Oude Maai 39
Ligging	Oude Maai 39, gemeente Lommel, provincie Limburg
Kadaster	Lommel, Afdeling 5, Sectie B, Percelen 30a ¹² , 30p ¹¹ , 30s ¹² , 30t ¹² , 30x ¹¹ en 30y ¹¹
Coördinaten	Noordwest: x: 219747,1967; y: 217214,0991 Noordoost: x: 219854,6928; y: 217169,8384 Zuidwest: x: 219702,3207; y: 217069,2155 Zuidoost: x: 219831,0551; y: 217029,3394
Projectcode BAAC Vlaanderen	2018-0565
Bureau-onderzoek	Projectcode
	2018D178
	Erkend archeoloog
	Sander De Ketelaere (Erkenningsnummer: 2017/00176)
Bureau-onderzoek	Betrokken actoren
	Sander De Ketelaere (veldwerkleider)
	Ferdi Geerts (Erfgoed Lommel)
	Joyce Paesen (Regionaal landschap Lage Kempen)
Bureau-onderzoek	Betrokken derden
	Erwin Meylemans (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart¹

¹ AGIV 2018e

² AGIV 2018cAGIV 2018aAGIV 2018aAGIV 2018aAGIV 2018aAGIV 2018a

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

1.1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Lommel, Oude Maai 39* bedraagt ca. 18.272 m². Het valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).³

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018

Het meest zuidelijke deel van het plangebied bevindt zich binnen de onroerend erfgoed waarde “de Watering van Lommel-Kolonie”.

Aangezien het plangebied in een woon- of recreatiegebied ligt, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3.000 m² of meer bedraagt en de ingreep minstens 1.000 m² bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze bekrachtigde archeologienota wordt bij de vergunningsaanvraag gevoegd.

1.1.4 Huidige situatie

Het grootste deel van het plangebied wordt ingenomen door het aanwezige bedrijf. Dit bevindt zich in de westelijke helft van het terrein en bestaat uit een stal, een schuur en twee woningen. Ten zuiden van de stallen bevinden zich ook enkele sleufsilos. Rond deze structuren is het terrein verhard. De oostelijke helft van het terrein bestaat uit weidegebied.

1.1.5 Geplande werken en bodemingrepen

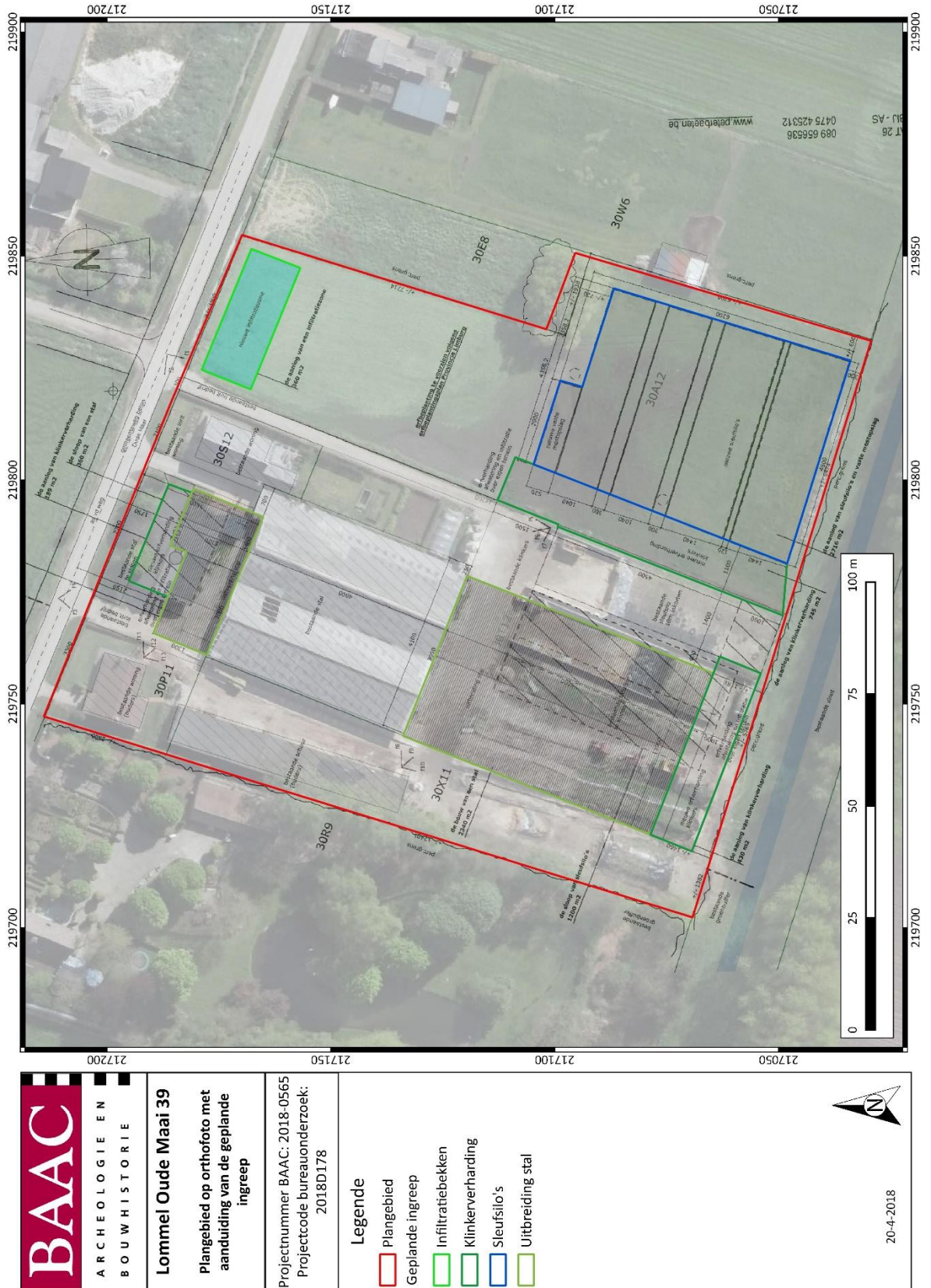
Op het terrein worden verschillende ingrepen gepland.

De grootste ingreep bestaat uit de uitbreiding van de momenteel aanwezige stal. Deze uitbreiding bedraagt in het noorden 498 m², waarbij een stal van 360 m² gesloopt dient te worden, en in het zuiden bedraagt de uitbreiding 2.340 m² (Figuur 3). Onder de vloer van de stal wordt ook een mestput geplaatst. Deze wordt tot een diepte van 240 cm geplaatst. Voor de aanleg van deze stal wordt het grootste deel van de reeds bestaande sleufsilos gesloopt. Het gaat hierbij om een oppervlakte van 1.200 m² (Figuur 5).

In de zuidoostelijke hoek van het terrein worden over een oppervlakte van 2.716 m² nieuwe sleufsilos aangelegd. Deze worden op platen aangelegd die lokaal, ter hoogte van de scheidingen, tot 60 cm gefundeerd worden (Figuur 4). Tussen de scheidingen door blijft de afgraving beperkt tot 30 cm.

Er wordt in de noordoostelijke hoek van het plangebied ook een infiltratiebekken aangelegd over een oppervlakte van 360 m². Deze wordt voorzien tot een diepte van 50 cm.

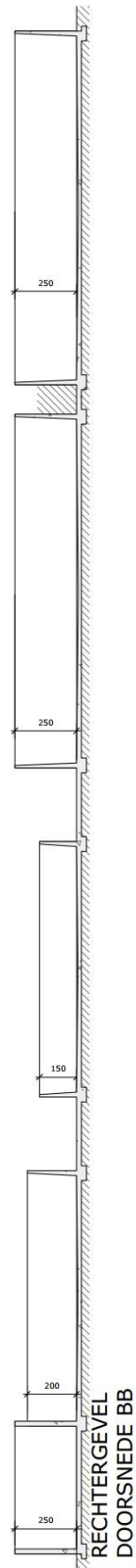
Verspreid over het plangebied worden op verschillende plaatsen nieuwe klinkerverhardingen aangelegd. Deze hebben een gezamenlijke oppervlakte van 1.364 m². Deze worden op stabilisé voorzien waarvoor er tot 30 cm diep wordt afgegraven.

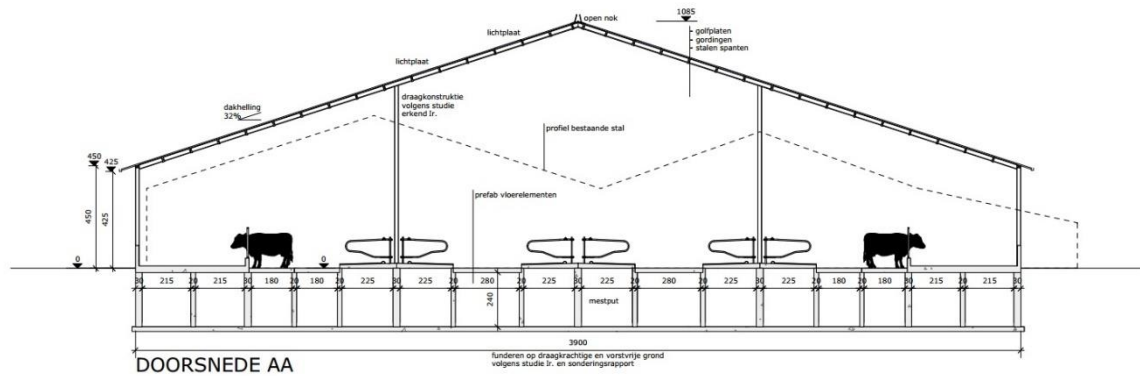
Figuur 3: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting⁴ op orthofoto⁵

⁴ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

⁵ AGIV 2018d

Figuur 4: Doorsnede van de toekomstige sleufsilo's⁶

Figuur 5: Doorsnede van de toekomstige stal⁷

1.1.6 Randvoorwaarden

Aangezien er nog gebouwen op het terrein staan die moeten worden gesloopt, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem zoals gesteld in het programma van maatregelen op een later tijdstip, na de sloop van de gebouwen uitgevoerd dient te worden. Vooronderzoek zonder ingreep in de bodem, zoals een landschappelijk booronderzoek, kan wel reeds uitgevoerd worden.

⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

⁷ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

1.2 Werkwijze en strategie

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

1.2.1 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de bewaringstoestand van deze waarden?
- Betreft het behoudenswaardige archeologische waarden?
- Wat is de relatie tussen deze waarden en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

1.2.2 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart

- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.⁸

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Kaart Degault
- Atlas der Buurtwegen
- Vandermaelenkaart
- Primitief Kadaster

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Atlas der Buurtwegen en Vandermaelenkaart besproken. De Ferrariskaart en de Poppkaart zijn niet beschikbaar ter hoogte van het plangebied. Het primitief Kadaster en de kaart van Degault zijn wel geraadpleegd. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.⁹ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Ferdi Geerts van Erfgoed Lommel werd gecontacteerd in verband met het kaartmateriaal.

⁸ CARTESIUS 2018

⁹ BEYAERT e.a. 2006

1.3 Assessmentrapport

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

1.3.1 Landschappelijk kader

Hieronder volgt een overzicht van het grondgebruik en de aardkundige, hydrografische en fysisch-geografische gegevens van het plangebied.

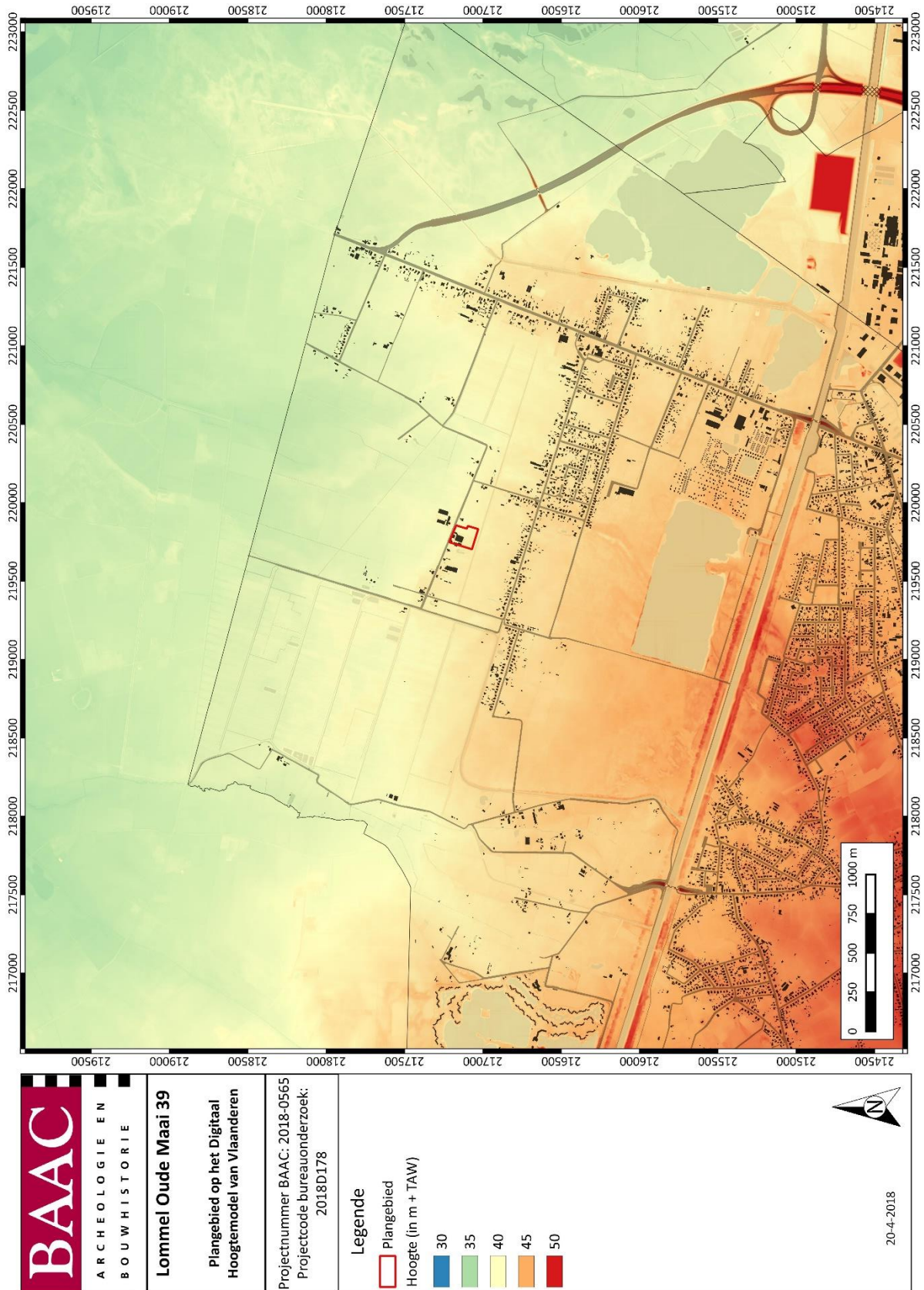
Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Figuur 1. Het plangebied ligt aan de Oude Maai en wordt omringd door akker- en weilanden. Daarnaast zijn er in de directe omgeving ook verschillende boerenbedrijven aanwezig. Direct ten zuiden van het plangebied bevindt zich de Watering van Lommel-Kolonie en loopt er een ongenoemde beek (Figuur 1).

Nog verder naar het zuiden is er lintbebouwing aanwezig. Dit is de kern van Lommel Kolonie. Naar het noorden toe bevindt zich de Nederlandse grens (Figuur 6).

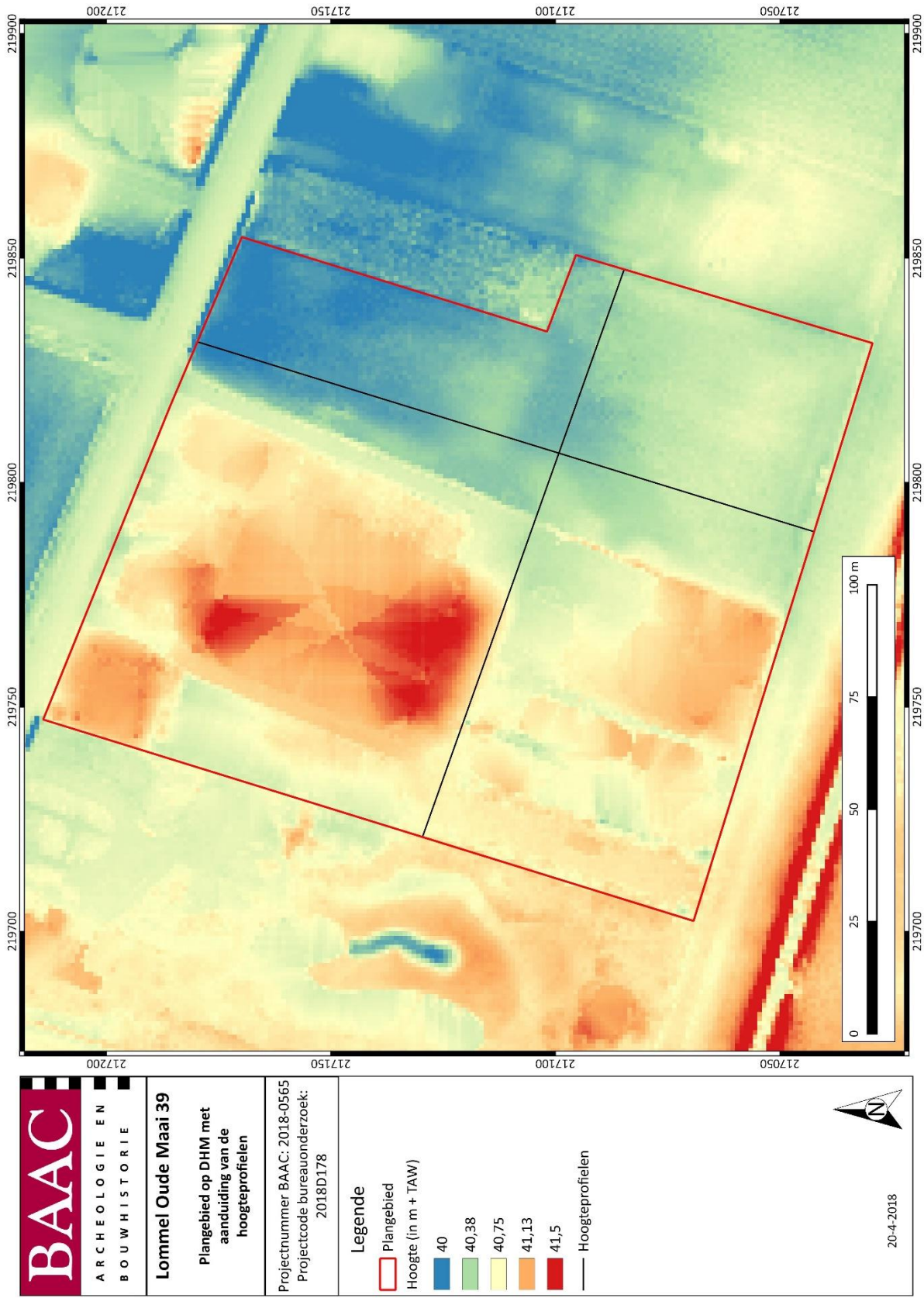
De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 32 en 50 m + TAW, waarbij het hoogste punt zich ten zuidwesten van het plangebied bevindt en afloopt richting het noordoosten (Figuur 6).

Binnen het plangebied zelf is er zeer licht hoogteverschil te merken, waarbij het terrein afloopt richting het noordoosten. Mogelijk is dit eerder te wijten aan de aanwezigheid van bedrijfsstructuren. Het reliëf bevindt zich rond 40 m + TAW (Figuur 7, Figuur 8).

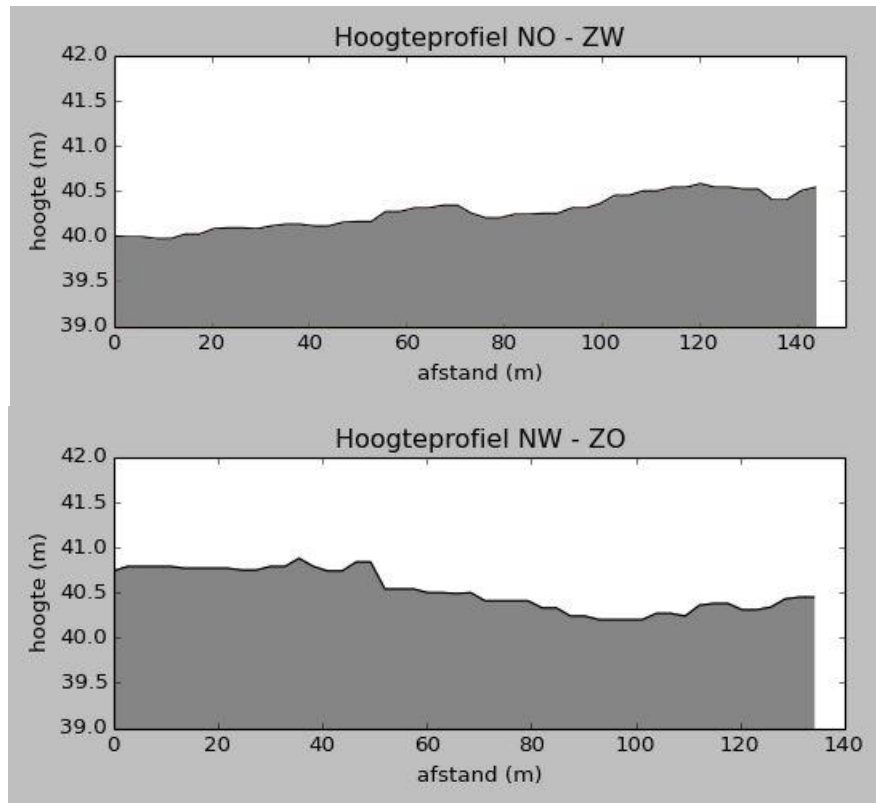
Figuur 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)¹⁰

¹⁰ AGIV 2018b

Figuur 7: Plangebied en hoogteprofielen op het DHM¹¹

¹¹ AGIV 2018b

Figuur 8: Hoogteverloop terrein¹²

Landschappelijke en hydrografische situering

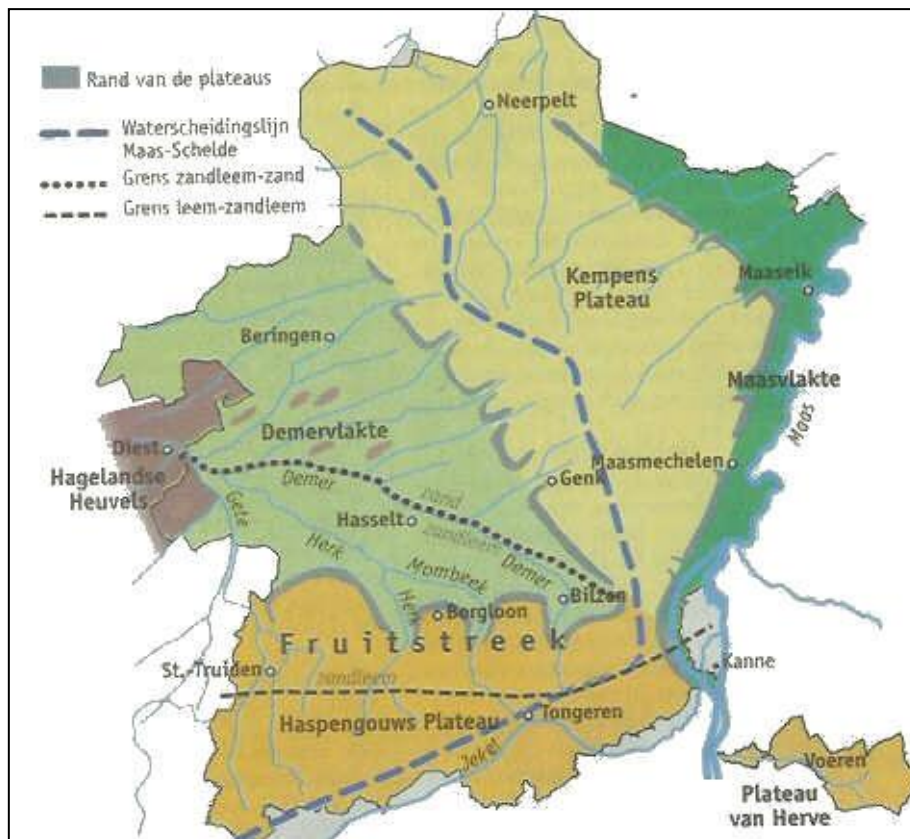
In geomorfologisch opzicht is het plangebied gelegen op het Kempisch of Kempens plateau. Dit is een zuidoost-noordwest-georiënteerd, hoger gelegen plateau dat zich bevindt in het noorden en oosten van de provincie Limburg en het noordoosten van de provincie Antwerpen. Het plateau helt zwak af in noordelijke richting. Het hoogste punt bevindt zich langs de zuidrand bij Zutendaal op 104m +TAW. In het centrum bij Meeuwen ligt de hoogte van het maaiveld op ca. 75m en op het laagste punt bij Achel ligt het maaiveld nog tussen 30 en 35m +TAW.¹³ De basis van het quartair dek wordt er gevormd door Boven-Pleistocene afzettingen van de Maas. Het sterk grindhoudende karakter van dit oude rivierterras heeft door zijn grotere weerstand en permeabiliteit het oppervlak beter tegen regressieve erosie en denudatie beschermd dan de zandige tertiairsubstraten uit de omgeving (zoals de Bolderiaanzanden of de zanden van Mol), waardoor een reliëfinversie heeft plaatsgevonden en het gebied hoger is komen te liggen. Het ganse plateau is bedekt door een laag grof grind van 10 tot 15 m dik, waarin blokken voorkomen die soms meerdere ton wegen.¹⁴ De waterscheidingslijn tussen het Maas- en Scheldebekken loopt over het Kempisch Plateau, met de vlakte van de Grensmaas die zich heeft ingesneden ten oosten ervan en de Demervlakte (een zijrivier van de Schelde) ten zuidwesten ervan. Het plateau is niet vlak maar vertoont erosie- en accumulatiefenomenen op meso-schaal onder de vorm van rivierinsnijdingen en duinophopingen, beide tot 5 m in vergelijking met de omgeving.¹⁵

¹² AGIV 2018b

¹³ DENIS J. 1992

¹⁴ DENIS J. 1992

¹⁵ BEERTEN e.a. 2006; PAULISSEN e.a. 1983

Figuur 9: Het Kempisch plateau in de provincie Limburg¹⁶

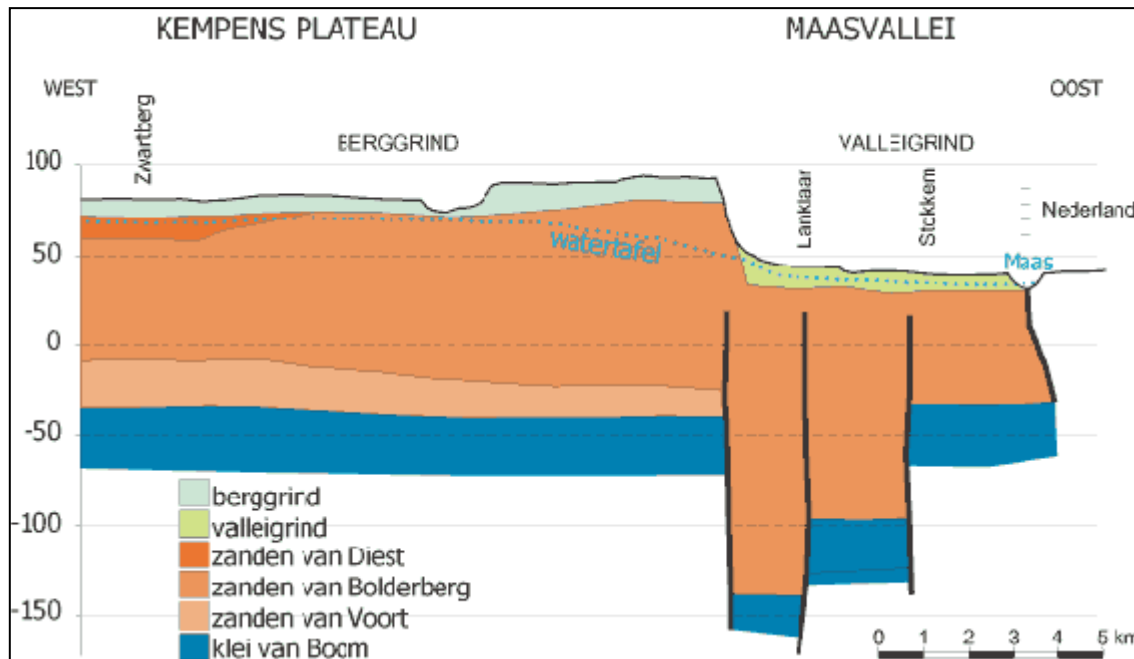
Het ontstaan van het Kempisch Plateau ligt in het Boven-Pleistoceen. Aanvankelijk ontstaat na het terugtrekken van de zee in het Pliocene een noord-zuid-georiënteerd riviersysteem dat consequent afwaterde op de oost-west-georiënteerde kustlijn in het noorden.¹⁷ In het Vroeg- en het begin van het Midden-Pleistoceen (tussen 1 000 000 en 700 000 jaar geleden) was de Rijn hier actief en zette de grove en grindhoudende Zanden van Bocholt en Lommel af. De Maas boog toen nog af naar het oosten bij Namen en mondde uit in de Rijn bij Aken.¹⁸ Tijdens het Midden-Pleistoceen zorgde een tektonische verzakking in het noordwestelijk gelegen mondingsgebied dat de Maas door haar eigen oevers brak en een meer zuidwestelijke bedding ging volgen. Ook de kustlijn kwam nu verder in het noordwesten te liggen. Grote hoeveelheden puin werden in de verwilderde rivierbedding aangevoerd vanuit de Vogezen en de Ardennen, twee laaggebergten die waren opgeheven tijdens de Alpiene orogenese. Zeker vanaf het Elsteriaan (475 000- 410 000 BP) vond hier op grote schaal erosie van het gesteente plaats door vorstwerking, waardoor rotsen ging splijten. De brokstukken werden afgevoerd door de rivier en stroomafwaarts getransporteerd. De noordelijke laagvlakte raakte hierbij overstroomd en de benedenloop van de rivier werd door afname van het debiet geleidelijk aan opgevuld met dikke pakketten, bestaande uit grof zand en grind. Op deze manier werd een waaivormige puinkegel gevormd. De Rijn werd hierdoor in noordelijke richting weggeduwd. Na de Elster-ijstijd zorgde een profielonthoofding ervoor dat een deel van de bovenloop voortaan door de Moezel werd afgetapt. Het voedingsgebied van de Maas bevond zich voortaan enkel nog in de Ardennen. Als gevolg hiervan ging deze zich in de oostelijke helft van de puinkegel weer insnijden, waardoor verschillende terrassen werden gevormd. Tevens was het grove materiaal van de puinkegel resistenter tegen erosie dan de tertiaire zanden die er langs de westelijke rand omheen lagen. Door de zeespiegeldaling werden deze

¹⁶ www.geocaching.com, 02-05-2016.

¹⁷ BEERTEN e.a. 2006

¹⁸ BEERTEN e.a. 2006

laatste vanaf het Midden-Pleistoceen aan een streng erosief regime onderworpen, waardoor een reliëfinversie ontstond en het Kempisch Plateau werd gevormd.¹⁹

Figuur 10: Dwarsdoorsnede door het Kempisch Plateau en de Maasvallei van west naar oost.²⁰

Op relatief grote arealen op het Kempisch Plateau komen continentale, niveo-eolische duinen uit het Laat-Weichseliaan voor (Formatie van Wildert), die de Vroeg-Pleistocene Rijnaafzettingen en de Midden-Pleistocene Maassedimenten afdekken. Het gaat om geel tot geelgrijs, matig fijn, kwartshoudend, zwak lemig zand. Regelmatig zijn ze zwak gelamineerd en soms grindhoudend door vermenging met de onderliggende rivierafzettingen door cryoturbatie.²¹ Verder zijn ook stuifzanden opgestoven uit de valleien en deflatiekommen van het plateaugebied.²² Meer bepaald tussen Hechtel en Lommel, ten noorden van Kaulille, langs de Bosbeek ten westen van As en bij Gruitrode komen uitgebreide duincomplexen voor. Een aantal van deze duinen heeft een uitgesproken paraboolvorm. Continentale duinvelden dringen ook noordwaarts het plateau binnen bij Retie, Mol, Balen en ten noorden van Beringen.²³

Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door het Lid van Maatheide, een onderdeel van de Formatie van Mol (Figuur 11).

Deze formatie is voornamelijk gekenmerkt door een nogal grof, meestal opvallend wit zand dat bijna uitsluitend uit kwarts bestaat. Het Kwartszand van Maatheide is door humusinfiltratie over een grote, variabele dikte omgevormd tot een secundair zwart facies. In de top van dit zand kan een lignietachtige veenlaag voorkomen.

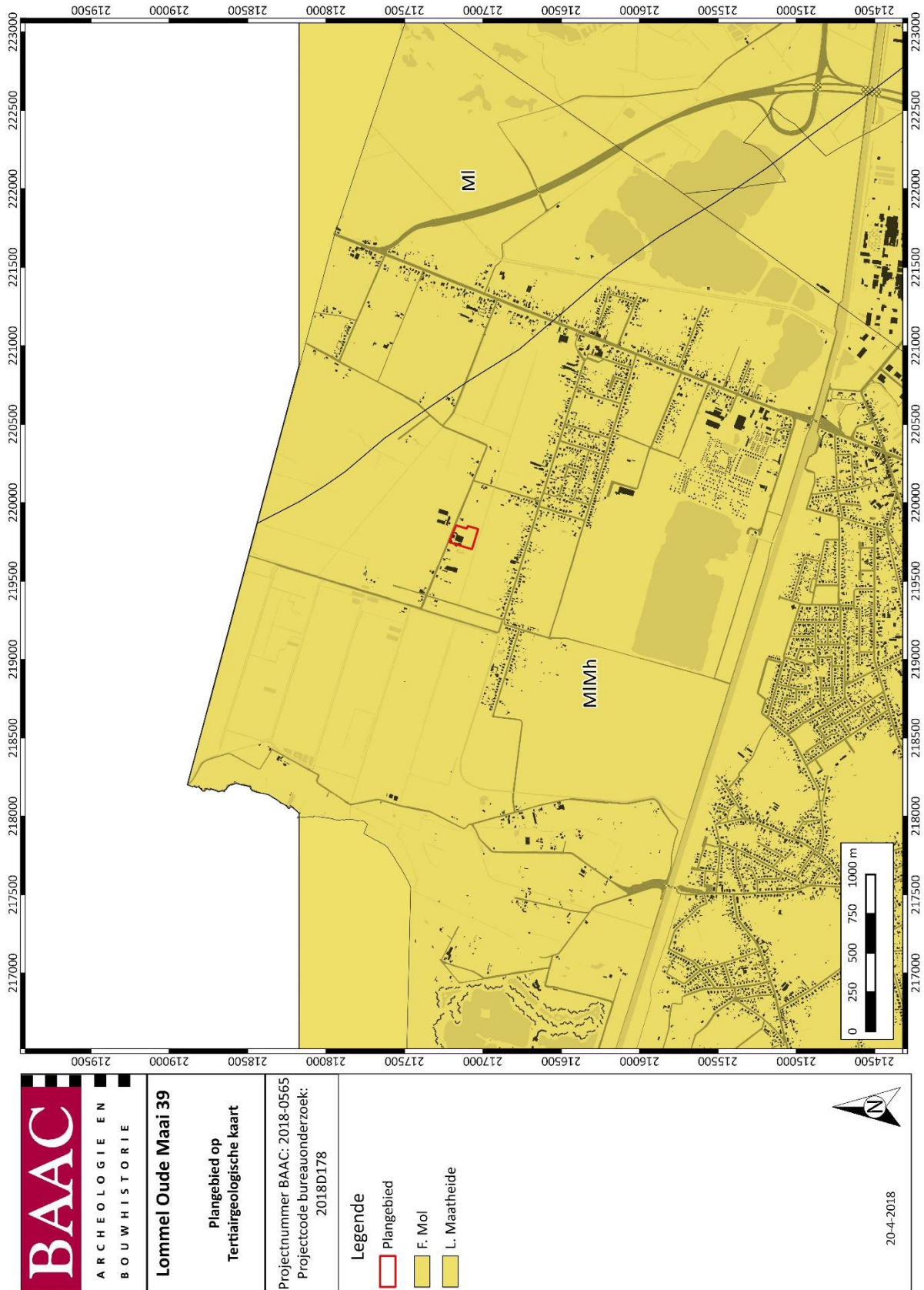
¹⁹ BEERTEN e.a. 2006; BEERTEN e.a. 2005

²⁰ www.geocaching.com, 02-05-2016.

²¹ BEERTEN e.a. 2006

²² BAEYENS 1977

²³ DENIS J. 1992

Figuur 11: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart²⁴

²⁴ DOV VLAANDEREN 2018b

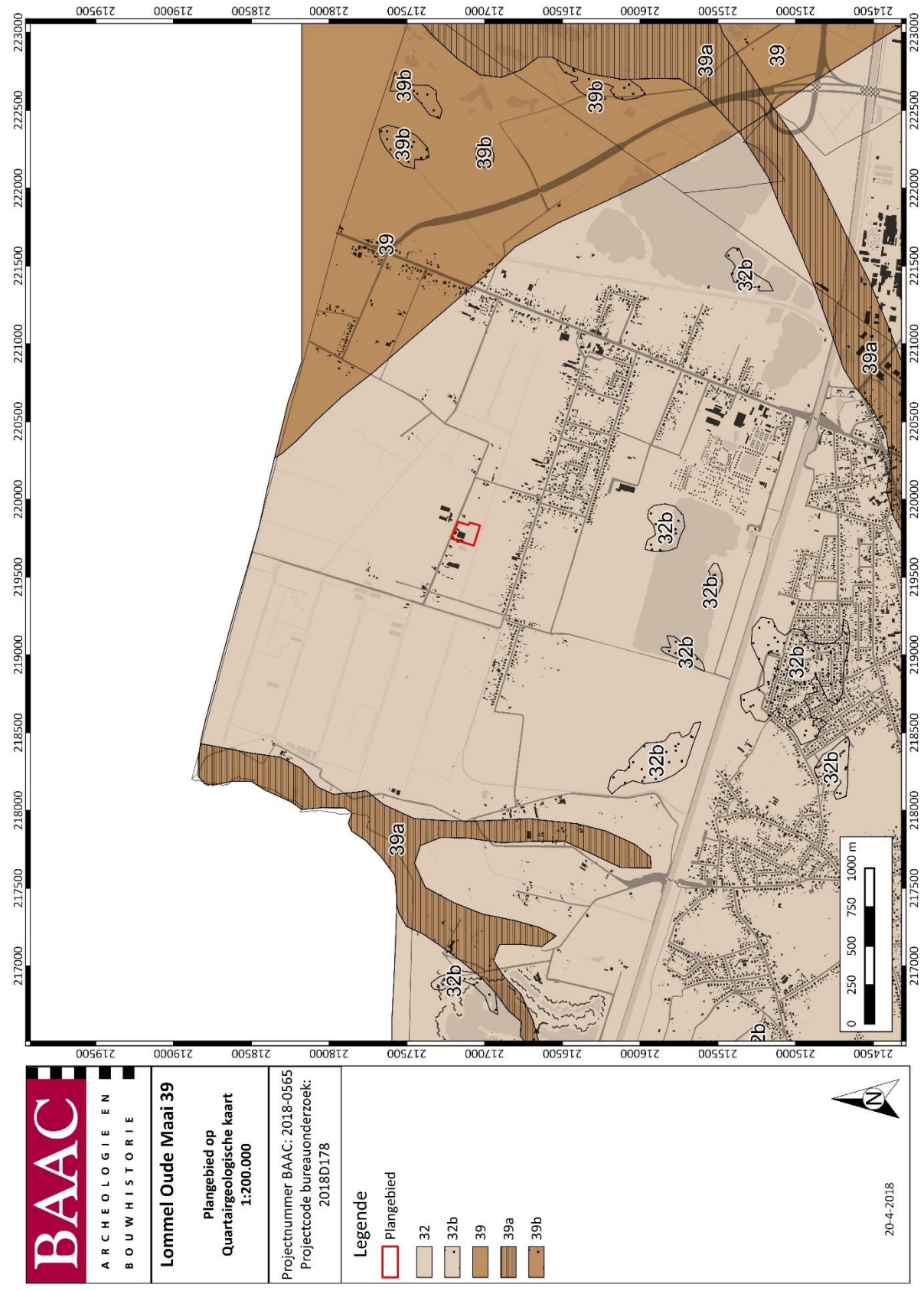
Quartair

Op de Quartairgeologische kaart 1:200.000 is het plangebied gekarteerd als karteereenheid 32. Dit bestaat uit fluviatiele afzettingen, namelijk Rijnsedimenten, van het Baveliaan (Post-Jaromillo – Vroeg-Pleistoceen) die afgedekt worden door eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en/of het Saaliaan (Midden-Pleistoceen) of door Quartaire hellingsafzettingen. Deze bovenste eenheid is mogelijk wel afwezig (Figuur 12).

Op de Quartairgeologische kaart 1:50.000 valt het plangebied binnen karteereenheid 5. Volgens deze karteereenheid bevinden zich boven het Tertiair pakket de Lommel zanden. Deze eenheid bestaat uit grijs middelmatig tot grof zand met lokaal grindbijmenging dat door een verwilderd riviersysteem is afgezet. De zware mineralen zijn typisch voor Rijnafzettingen. Deze zanden zijn tussen één meter dik in het westen tot 10 à 15 meter in de graben of slenken (Figuur 13).

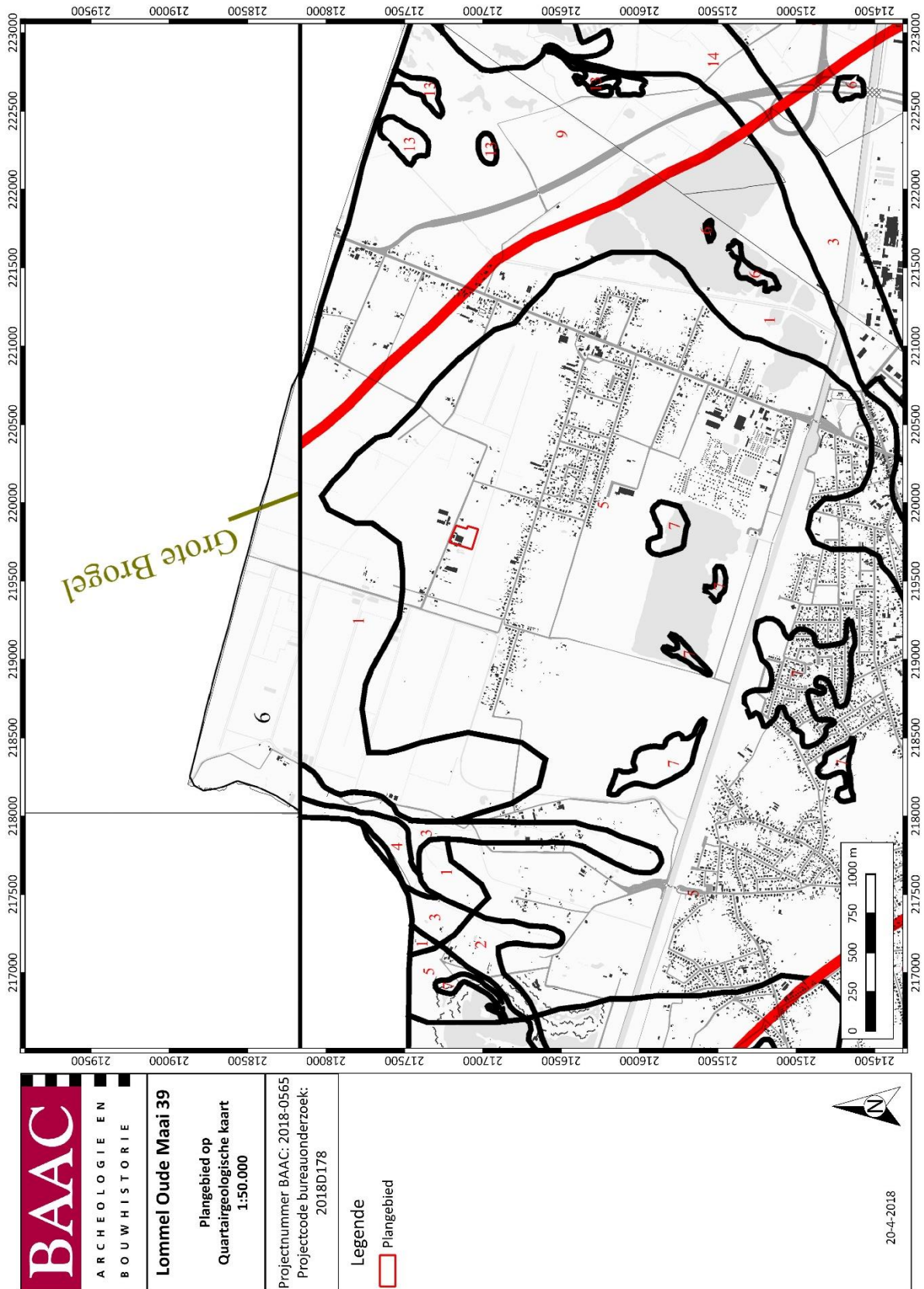
Hierboven bevindt zich de formatie van Wildert. Deze eenheid bestaat uit geel en geelgrijs vrij goed gesorteerd zwaklemig kwartshoudend zand. Sporadisch kan het grindhoudend zijn of kan er aan de basis een kleilaag worden aangetroffen. Vaak komt er een zwakke gelaagdheid voor. Deze eolische afzettingen zijn tussen één en vier meter dik.

Samengevat vertoont de Quartairgeologische kaart 1:50.000 dezelfde situatie als deze op de Quartairgeologische kaart 1:200.000.

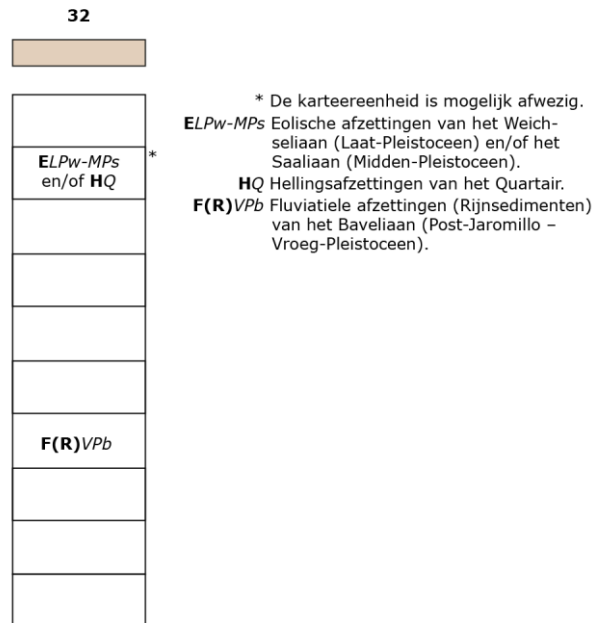
Figuur 12: Plangebied op de Quartaairgeologische kaart 1:200.000²⁵

²⁵ DOV VLAANDEREN 2018c

Figuur 13: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:50.000²⁶

²⁶ DOV VLAANDEREN 2018c

Figuur 14: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart betreffende het plangebied²⁷

Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als een matig natte zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B-horizont. Rondom het plangebied is de situatie grotendeels dezelfde met variaties in de vochtigheidsgraad van de bodem (Figuur 15).

De duinserie duinserie in de Kempen kenmerkt een gemengd landtype bestaande uit landduinen, al of niet gefixeerd en uitgewaaide depressies. De duinen zijn opgebouwd uit los humusarm middelmatig zand op wisselende diepte.

De Lommelse landduinen of bergen ontstonden op het einde van de laatste ijstijd (10.000 voor Christus), onder invloed van zuidwestwinden. Jongere stuifzandformaties vormden zich mogelijk in de late middeleeuwen (12^e-14^e eeuw), ten gevolge van bevolkingstoename en ontginningsactiviteit die resulteerden in het onoordeelkundig afgraven van de heide. In Lommel liggen deze “bergen” in een halve cirkel van het zuidoosten (Hoeverberg) tot het noorden (Blekenberg).²⁸ We dienen er echter ook rekening mee te houden dat dergelijke stuifduinen heel jong kunnen zijn, met voorbeelden van grootschalige en problematische verstuvings tot in de 18^e eeuw, en in Nederland zelfs tot in de 19^e eeuw.²⁹

²⁷ DOV VLAANDEREN 2018c

²⁸ IOE 2018: 120170

²⁹ RYSSAERT 2015

³⁰ DOV VLAANDEREN 2018a

1.3.2 Historisch kader³¹

Het plangebied ligt in de huidige deelgemeente Lommel-Kolonie. Aangezien deze pas in de 19^e eeuw gesticht werd, wordt voor de vroegere periodes de geschiedenis van de gemeente Lommel zelf gegeven, aangezien deze het dichtst bij het plangebied ligt.

In de historische bronnen komt de gemeente pas voor in 990, het jaar waarin graaf Ansfried zijn domein in Lommel, in de oorkonde omschreven als *villam suam de Loemele*, aan de kapittelkerk van Hilvarenbeek schenkt. Het tweede deel: *lo*, dat tot *le* evolueerde, zou wijzen op bos op hoge zandgrond. Het eerste kan als een waternaam worden beschouwd. *Loem* of *Lum* is in verband te brengen met het Oudengelse *lum(m)*, wat ven of moeras betekent. De volledige dorpsnaam betekent dan: een hoger gelegen loof- of kreupelbos bij een moeras of ven.

Tot het midden van de 19de eeuw bleef in Lommel driekwart van de totale oppervlakte “woeste” grond van heide en moeras. De afbouw van het heideareaal gebeurde in 1840-60 en na 1880. In de heide liggen of lagen diverse moerassen of platten, waar turf en schadden gestoken werden. De voornaamste zijn: de Maai, de Vriesput – die eeuwenlang dienst deed als weidegebied voor de schapen van de abdijhoeven van Averbode -, de Hoevers-, Karrestrater- en Barrierplat, de Heuvelse of groene Maai, de Heiderplat, het Riebos en de Blokwaters. Deze laatste refereert toponymisch aan de ligging van de vennen in het vroegere open en vlakke heidegebied van de Hoge-Maatheide.

De Lommelse landduinen of bergen ontstonden op het einde van de laatste ijstijd (10.000 voor Christus) onder invloed van zuidwestwinden. Omstreeks 990 lag Lommel in het loofwoud van de Hoge Kempen. In de middeleeuwen trad ontbossing op, waarbij heide in de plaats kwam. In Lommel waren bossen nadien schaars. De “Dukaat” en de “Soeverein” waren circa 1850 zo goed als de enige bospercelen in Lommel. Jongere stuifzandformaties vormden zich in de Late Middeleeuwen (12de – 14de eeuw), ten gevolge van bevolkingstoename en ontginningsactiviteiten die resulteerden in het onoordeelkundig afgraven van de heide. In Lommel liggen deze “bergen” in een halve cirkel van het zuidoosten (Hoeversberg) tot het noorden (Blekenberg). Aan het eind van de 18de eeuw en vooral in de 19de eeuw wou men de “woeste” gronden ontginnen en werd massaal dennenbos aangeplant. Dankzij voortdurende herbebossing in de 20ste eeuw is Lommel een relatief groene gemeente gebleven.

De oudste nederzettingen in de omgeving van Lommel waren op hoger gelegen en drogere gebieden te vinden. Volgende woonkernen zijn van Merovingisch-Karolingische oorsprong: Abdijhoeven, Dorp, Lutlommel, Heuvel en Kattenbos. Na het jaar 1200 vormden zich ook nog Einde, Heide, Wijerken, Adelberg, Dodeven, Vrijschoring en Eltenbos. Na de middeleeuwen kwamen hier nog meerdere woonkernen bij. Naarmate de tijd vorderde, smolten de meeste kernen wel samen tot één agglomeratie.

Rond 1000 na Christus behoorde Lommel tot het grensgebied van het Markgraafschap Antwerpen. Vermoedelijk werd Lommel in de 12de eeuw een “hertogsdorp” zonder plaatselijke heer, maar direct afhankelijk van de hertogen van Brabant. In 1648, met het verdrag van Munster, kwam Lommel met Noord-Brabant onder het bestuur van de Noordelijke Nederlanden. Lommel werd een Staats dorp en behoorde tot één van de vier kwartieren van de Meierij van 's-Hertogenbosch, namelijk het kwartier Kempenland. De “vrijheid” Lommel kreeg in 1322 van Hertog Jan III van Brabant de toelating om vestingwerken aan te leggen en voorrecht van versterkte stad te genieten. Er werden wallen opgeworpen, muren opgetrokken en drie monumentale poorten gebouwd.

³¹ IOE 2018

In de 14de -15de eeuw kreeg Lommel bepaalde vrijheidsrechten, vooral met betrekking tot belastingen, militaire verplichtingen en rechtspraak. Ook bij privilege van de aartshertogen Albrecht en Isabella werd Lommel met vesten versterkt.

De omgeving van het plangebied werd gedurende al deze jaren gekenmerkt door woeste heidegronden en moerassen. De dichtstbijzijnde moerassen ten opzichte van het plangebied zijn de Groene Maai en de Oude Maai. Deze werden drooggelegd in het midden van de 19^e eeuw bij de aanleg van de Watering van Lommel-Kolonie.

In 1849 kocht de Belgische staat 112 hectare heidegrond aan voor de aanleg van een landbouwkolonie. Het plangebied bevindt zich binnen deze aankoop. Het gehucht dat hieruit voortkwam, Kolonie, is dan ook de dichtstbijzijnde bewoningskern. Begin jaren 1850 werden er 20 boerderijen gebouwd, die zich langs de Watering van Lommel-Kolonie bevonden. De ontginbare gronden waren doortrokken met irrigatieslootjes om ze geschikt te maken als akkerland. Al vlug bleek echter dat de bevoeding uit de spijssloot ontoereikend was, waarna de zogenaamde 'grote fossé' werd gegraven. De irrigaties bleven echter weinig succesvol waardoor Lommel-Kolonie in 1860 reeds verkocht werd. Momenteel heeft de watering voornamelijk een recreatieve, didactische, wetenschappelijke en bosbouwkundige functie.

1.3.3 Cartografische bronnen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken. Door de marginale aard van de regio rond het plangebied en de locatie dicht bij de Nederlandse grens zijn er slechts weinig historische kaarten beschikbaar. Hierdoor konden de Villaret-, Ferraris- en Poppkaart niet geraadpleegd worden.

Degault (1786)

De kaart van Degault is moeilijk te georefereren ter hoogte van het plangebied, waardoor het enkel mogelijk is om een grotere zone af te bakenen waarbinnen het plangebied zich bevindt. Op de kaart van Degault is te zien dat de regio voornamelijk uit woeste heidegrond en moerasgebied bestaat (Figuur 16).

Primitief kadaster (1830-1834)

Het primitief kadaster toont geen informatie ter hoogte van het plangebied. Rondom het plangebied zijn wel enkele straten aanwezig die nu verdwenen zijn (Figuur 17).

Vandermaelen (1846-1854)

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten (Figuur 18), die gemaakt zijn door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) *Carte topographique de la Belgique* is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.³²

Het plangebied bevindt zich hier binnen de Heuvelse Heyde. Er zijn geen structuren gekend binnen het plangebied of in de directe omgeving wat wijst op het schrale karakter van de heide. De watering is op deze kaart ook nog niet aangelegd. Naar het noordoosten toe bevindt zich de Groene en de Oude Maai. Dit zijn beide moerasgebieden waar later vloeivelden werden aangelegd (Figuur 18).

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Een andere 19de-eeuwse kadasterkaart is de Atlas der Buurtwegen (Figuur 19). Deze atlas werd opgemaakt in opdracht van de wetgever en had als doel om ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.³³

In het plangebied wordt dezelfde situatie weergegeven als op de kaart van Vandermaelen (Figuur 19).

Topografische kaart 1872

Op de topografische kaart uit 1872 is duidelijk de Kolonie te zien, die hier bestaat uit 20 hoeves aan weerszijden van de straat. Het plangebied zelf ligt hier ten noorden van, in een zone die nog steeds als heidegrond staat aangeduid (Figuur 20).

Topografische kaart 1935

De topografische kaart uit 1935 toont grotendeels de situatie zoals deze vandaag is. De Oude Maai is hier reeds aanwezig, een ook de percelen waar deze archeologienota betrekking op geeft staan aangeduid. Er zijn wel nog geen gebouwen weergegeven binnen het plangebied (Figuur 21).

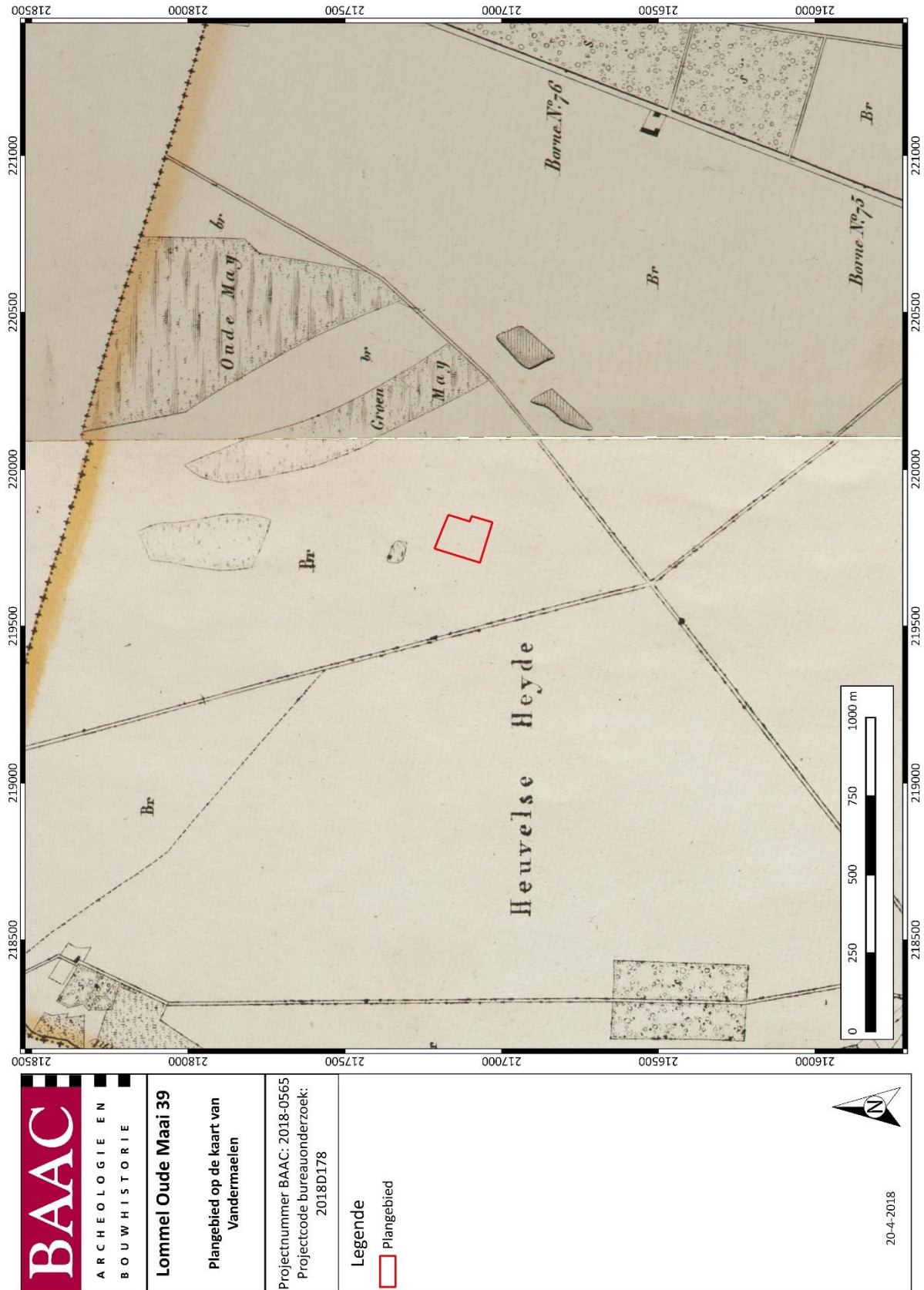
³² GEOPUNT 2018d

³³ GEOPUNT 2018c

Figuur 16: Plangebied op de kaart Degault. Het plangebied bevindt zich binnen de rode cirkel.

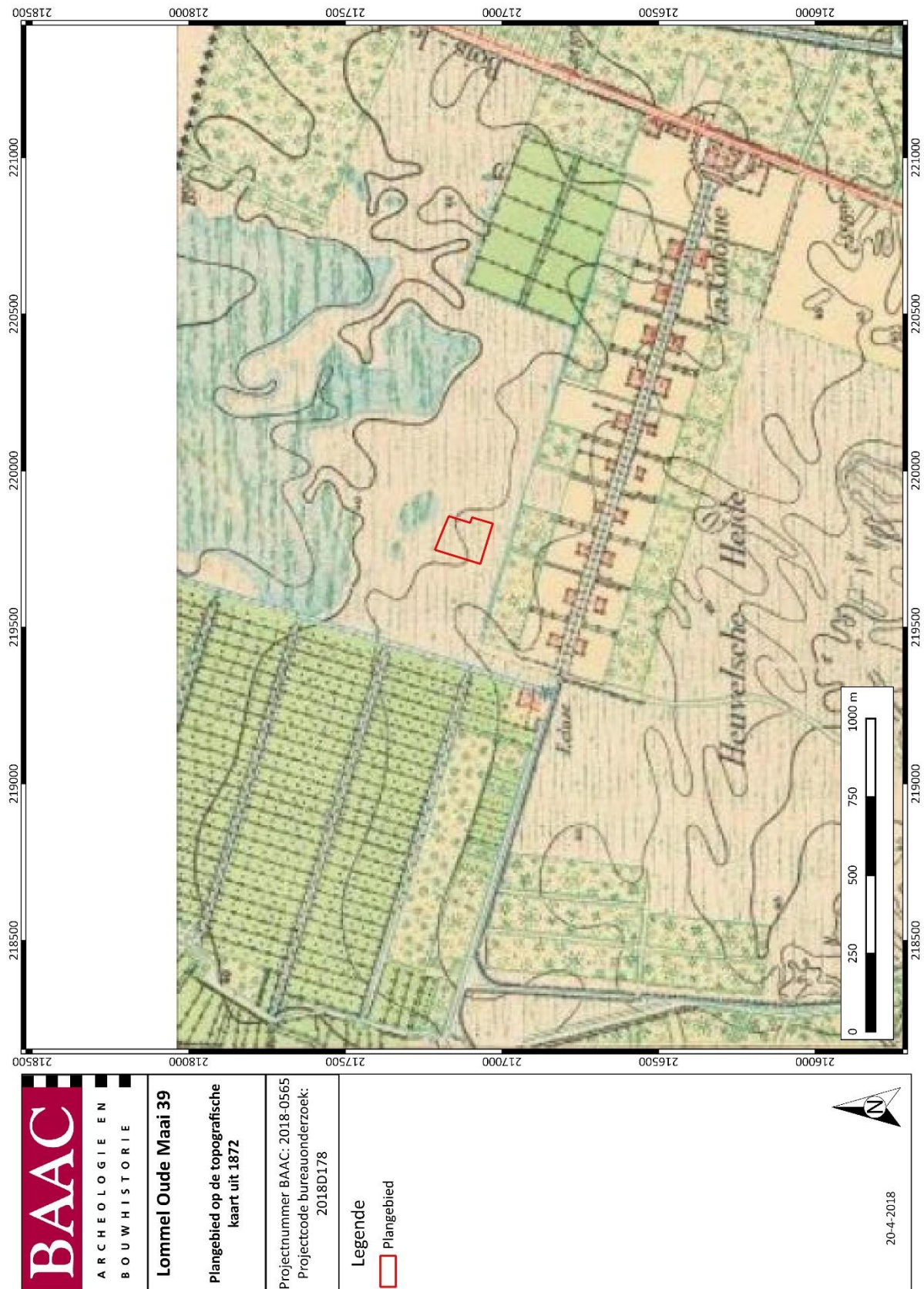
Figuur 18: Plangebied op de Vandermaelenkaart³⁴

³⁴ GEOPUNT 2018b

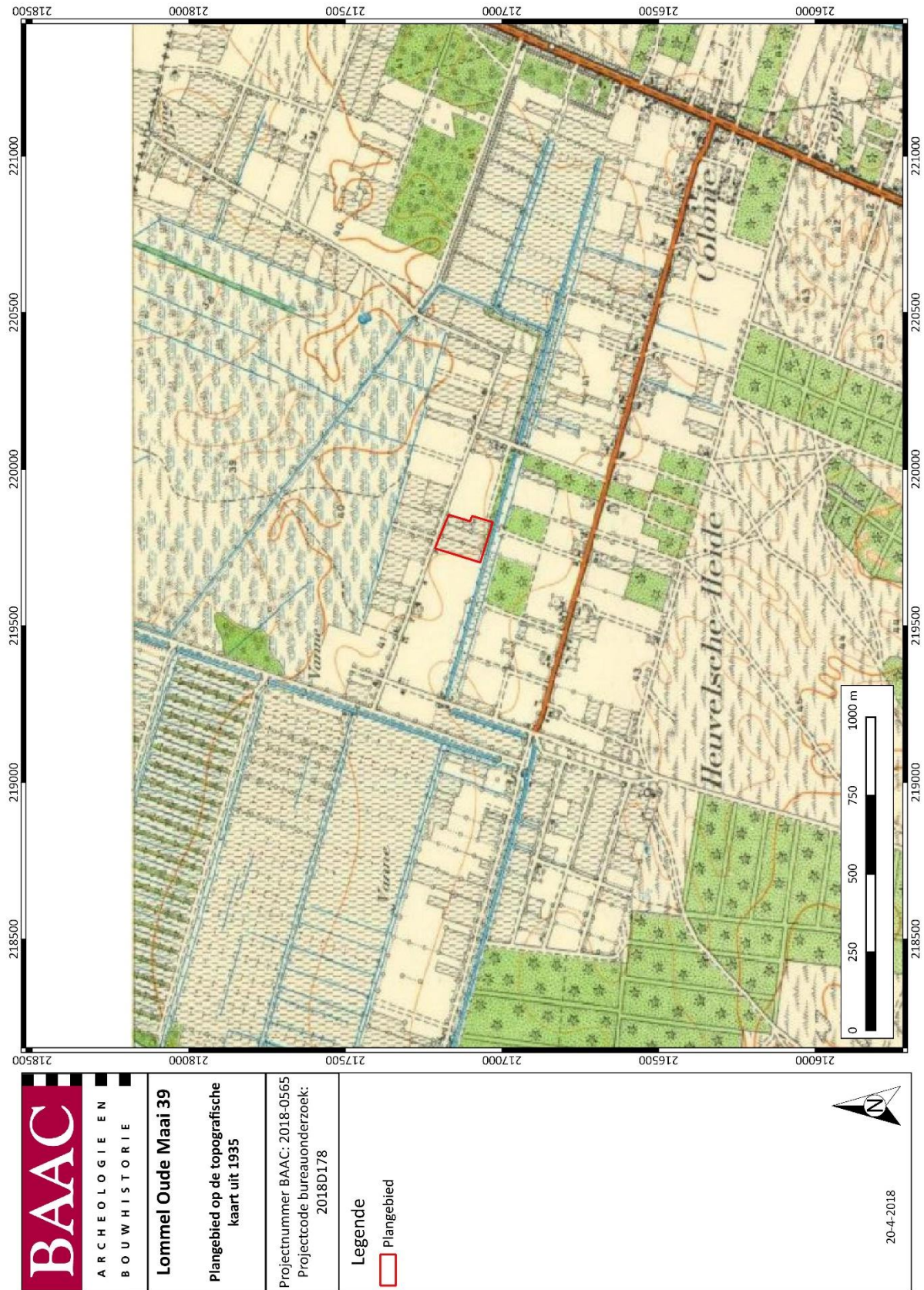

Figuur 19: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen³⁵

³⁵ GEOPUNT 2018a

Figuur 20: Plangebied op de topografische kaart uit 1872

Figuur 21: Plangebied op de topografische kaart uit 1935

1.3.4 Archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Voor het plangebied zelf zijn er geen archeologische waarden gekend (Figuur 22).³⁶ Rondom het projectgebied werd een aantal meldingen teruggevonden (Tabel 1).

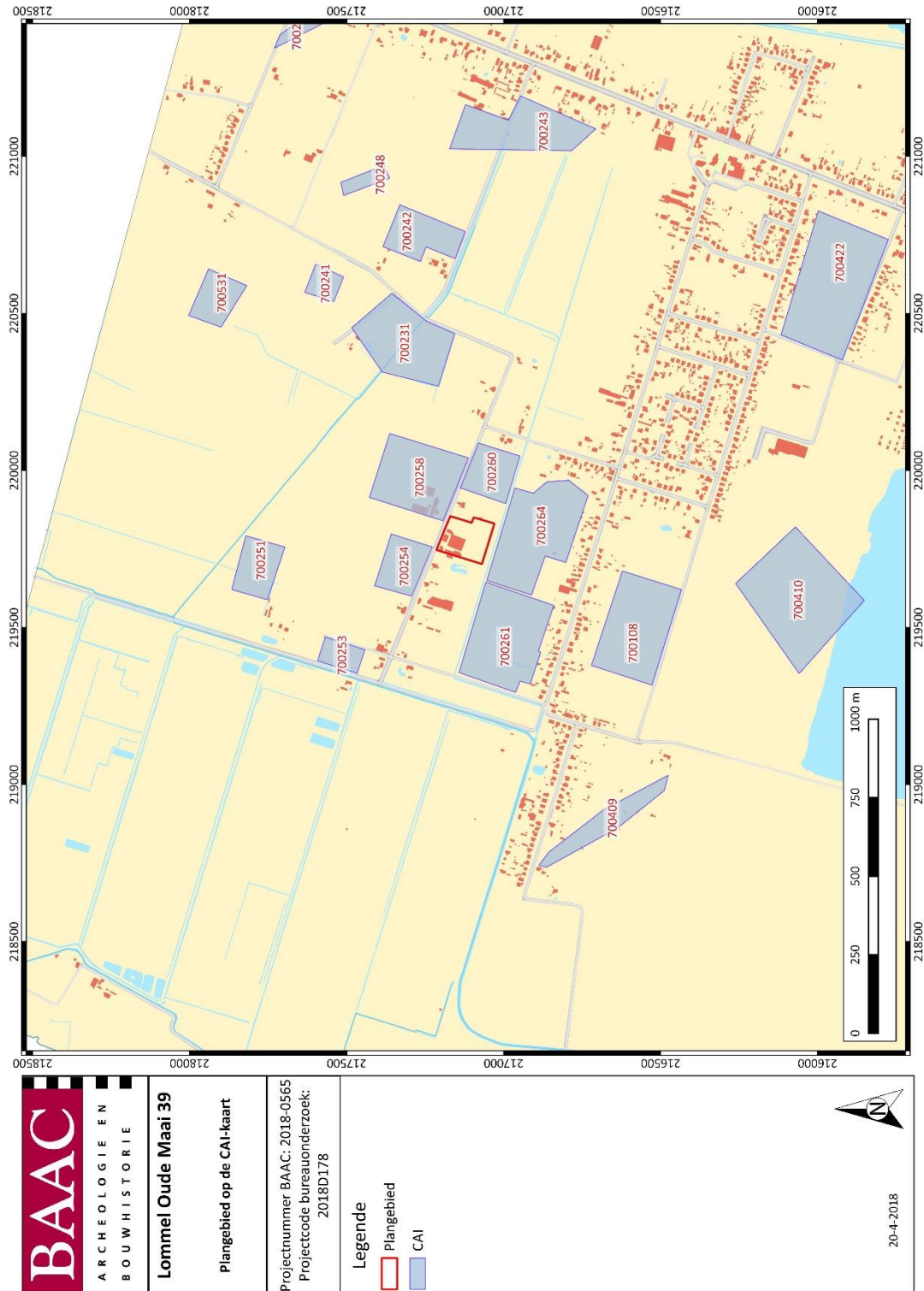
Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.³⁷

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
700108	LOMMEL DE KOLONIE – CELTIC FIELDS
700231	LOMMEL BORKELSEDIJK – CELTIC FIELDS
700241	LOMMEL BORKELSTRAAT – CELTIC FIELDS
700242	LOMMEL VRIJHEIDSTRAAT – CELTIC FIELDS
700243	LOMMEL BOVEN DE KOLONIE – CELTIC FIELDS
700245	LOMMEL GRENSSTRAAT – CELTIC FIELDS
700248	LOMMEL BOVEN DE KOLONIE 2 – CELTIC FIELDS
700251	LOMMEL HEUVELSE HEIDE 1 – CELTIC FIELDS
700253	LOMMEL HEUVELSE HEIDE 2 – CELTIC FIELDS
700254	LOMMEL HEUVELSE HEIDE 3 – CELTIC FIELDS
700258	LOMMEL HEUVELSE HEIDE 4 – CELTIC FIELDS
700260	LOMMEL HEUVELSE HEIDE 5 – CELTIC FIELDS
700261	LOMMEL HEUVELSE HEIDE 6 – CELTIC FIELDS
700264	LOMMEL HEUVELSE HEIDE 7 – CELTIC FIELDS
700409	LOMMEL HEUVELSE HEIDE 8 – CELTIC FIELDS
700410	LOMMEL LUTLOMMELSE HEIDE 1 – CELTIC FIELDS

³⁶ CAI 2018

³⁷ CAI 2018

700422	LOMMEL LUTLOMMELSE HEIDE 2 – CELTIC FIELDS
700531	LOMMEL SITE STRACKX – MESOLITHISCHE SITE

Figuur 22: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart³⁸

³⁸ CAI 2018

In de omgeving van het plangebied komen 18 CAI-waarden voor. Op één CAI-waarde na zijn dit allemaal zogenaamde *celtic fields* die door middel van luchtfotografie ontdekt werden. Deze werden opgemerkt in de jaren 1980.

De zogenaamde celtic fields vormen een akkersysteem dat gebruikt werd vanaf de late bronstijd/vroege ijzertijd tot in de Romeinse periode. Ze bestaan uit verschillende akkertjes van zo'n 40 bij 40 meter met omringende wallen die tot 30 à 40 cm hoger liggen. Deze wallen hebben een breedte die tot 10 meter kan bedragen. Uit opgravingen blijkt dat nederzettingen zich zowel binnen deze akkers als rond de celtic fields kunnen bevinden. Daarnaast kunnen er zich tussen dit akkercomplex ook begraafplaatsen en sites met een rituele of artisanale functie bevinden.

Deze Celtic Fields zijn voornamelijk gebaseerd op de thesis van Vandekerckhove.³⁹ Deze thesis is reeds achterhaald met de huidige kennis, waarbij de CAI-waarden rond het plangebied toch geen gekende structuren weergeven. Het zou hier eerder gaan om verploegde stuifzandduinen die toevallig rechte lijnen vormen. Dit wil echter niet zeggen dat er geen Celtic Fields aanwezig kunnen zijn.⁴⁰

Er is slechts één CAI-waarde (700531) die geen Celtic Field weergeeft. Het gaat om een verzameling losse vondsten, die voor het grootste deel binnen deze CAI-waarde liggen. Het meeste materiaal is in het mesolithicum te plaatsen. Het grootste deel ervan bestond uit silex (71,85%) en deels uit Wommersomkwartsiet (28,14%). Het aangetroffen materiaal bestaat uit kernen, kernverversingsproducten, debitageproducten, schrabbers, stekers, combinatiewerktuigen, geretoucheerde klingen, geretoucheerde microklingen, geretoucheerde afslagen, spitsen met ongeretoucheerde basis, trapezia, fragmenten van werktuigen en afval. Dit materiaal werd allemaal verzameld aan de oppervlakte, nadat het daar terecht kwam via landbouwwerkzaamheden. Het is hierdoor moeilijk om de intactheid van deze site te bepalen, maar het toont wel duidelijk de aanwezigheid van bewoning in deze periode.

³⁹ VANDEKERCHOVE 1987

⁴⁰ Mondelinge communicatie van Joyce Paesen en Erwin Meylemans

1.4 Besluit

1.4.1 Archeologische verwachting

Op basis van een historische, cartografische en archeologische analyse is er geen zekerheid over de aanwezigheid van Celtic Fields. Deze zijn overvloedig aanwezig op de CAI, maar uit recenter onderzoek is gebleken dat deze foutief geïnterpreteerd zijn. Er kunnen dus nog geen uitspraken gedaan worden over de aanwezigheid van eventuele archeologisch relevante sites.

Wel zijn er in de omgeving van het plangebied steentijdvindplaatsen gekend. Dit getuigt van een zekere aanwezigheid binnen de regio in die periode. Gezien het terrein binnen het plangebied, met uitzondering van de bebouwde zone, steeds gebruikt is als heide of grasland, is er een grote kans dat eventueel aanwezige steentijdsites intact bewaard zijn gebleven.

Daarnaast is er een gemiddelde kans op sporensites vanaf de bronstijd tot in de middeleeuwen. Deze kans verzwakt wel aanzienlijk naar het einde van de middeleeuwen, aangezien de heide zich dan vermoedelijk reeds ontwikkeld heeft.

1.4.2 Potentieel op kennisvermeerdering

Er is een hoog potentieel op kenniswinst. Indien er een intacte steentijdsite wordt aangetroffen dan kan deze de kennis over deze periode versterken.

Door het ontbreken van gekende archeologische sites in de omgeving van het plangebied, hebben alle mogelijk aan te treffen sites een hoog potentieel op kenniswinst.

1.4.3 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Aangezien er onvoldoende informatie is over de aan- of afwezigheid van een intacte archeologische site dient verder onderzoek te worden uitgevoerd.

Vooraleer de opportuniteit van vooronderzoek met ingreep in de bodem af te wegen, werd eerst de opportuniteit van de diverse methoden voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen. Als eerste meent BAAC Vlaanderen bvba dat een extra bureauonderzoek, met uitvoerige archiefstudie, geen extra informatie zal opleveren. De terreinen bleken vóór de 18^e eeuw grotendeels onbebouwd te zijn geweest, waardoor wordt vermoed dat er geen archiefdocumenten zullen opduiken die het tegendeel zullen aantonen. De rest van het plangebied is vermoedelijk onverstoord gebleven en lijkt een stabiel bodemgebruik gekend te hebben vanaf de loop van de 18de eeuw, waardoor de kans op het aantreffen van intacte archeologische waarden hoog is.

De beschikbare overige methoden binnen een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem, te weten geofysisch onderzoek, veldkartering en landschappelijk bodemonderzoek, kunnen in dit dossier op zichzelf staand niet leiden tot een voldoende gefundeerde uitspraak of in het terrein nog behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn. **Geofysisch onderzoek** spoort anomalieën in de bodem op. De discipline is geleend van de geologie en baseert zich op het feit dat nederzetting en bodemverwerking in het verleden de eigenschappen van de bodem op die plaats wijzigen. De wijziging kan bestaan uit een wijziging van materiaal, korrelgrootte, vochtgehalte en toevoegingen. De verschillende geofysische methoden detecteren het verschil tussen de gewijzigde en niet gewijzigde bodem, maar zijn afhankelijk van de fysische eigenschappen, de diepte en grootte van het te detecteren spoor.

De meest gebruikte methoden zijn magnetometrie, resistiviteitsmetingen en electromagnetisme (grondradar). Resistiviteit van de bodem meet in hoofdzaak fundamenteën, muren en greppels en is sterk afhankelijk van het vochtgehalte. Een hoog vochtgehalte geeft een lage weerstand en

omgekeerd. Magnetometrie meet de variatie van het magnetisch veld van een lokale bodem ten opzichte van het aardmagnetisch veld. Het is toepasbaar bij greppels, ovens, baksteen en ploegvoren (*ridge and furrow*). Het is minder toepasbaar voor paalkuilen of graven, omdat deze vaak met hetzelfde materiaal werden gevuld als waarmee ze eerst werden gegraven. Grondradar (GPR) en metaaldetectie behoren beide tot de categorie van elektromagnetische methoden. De grondradar meet de snelheid waarmee een elektromagnetische golf (tussen 80MHz en 1GHz) in de bodem wordt verstuurd en de reflectie ervan met een antenne weer ontvangt. Verschillen in de bodem reflecteren/refracteren op een andere manier ten opzichte van de achtergrond en worden op die manier gedetecteerd. Hogere frequenties geven meer detail, maar reiken minder diep en omgekeerd. De grondradar werkt in zeer droge omstandigheden, detecteert onder bestrating en geeft informatie over diepte en de dikte van bodemlagen. Deze methode werkt minder goed in natte bodem en in het bijzonder in klei.

• Is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein? **Ja**, maar enkel in de oostelijke helft van het terrein.

• Is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)? **Nee**. Het is mogelijk om te onderzoeken of het Celtic Field zich met zekerheid ook binnen het plangebied bevindt, maar dit kan enkel op de oostelijke helft van het terrein. Daarnaast is het niet mogelijk om na te gaan of er ook een nederzetting aanwezig is ter hoogte van het plangebied. Een definitieve interpretatie van de gegevens die door een dergelijk onderzoek kunnen worden gegenereerd zal dus steeds afhankelijk zijn van een ondersteunende ingreep in de bodem.

• Is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein? **Nee**.

• Is het NOODZAKELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)? **Nee**.

Gezien het feit dat er een grote kans is dat eventuele archeologische waarden uit grondsporen en/of vondsten zullen bestaan, zullen de resultaten van een geofysisch onderzoek – indien ze al iets opleveren – lastig te interpreteren zijn en zal een definitieve interpretatie van de gegevens die door een dergelijk onderzoek kunnen worden gegenereerd afhankelijk zijn van een ondersteunende ingreep in de bodem.

Een **veldkartering** heeft tot doel om relevante archeologische indicatoren te zoeken door een visuele inspectie van een terrein. Uit veldkartering kunnen, op basis van de aangetroffen archeologische vondsten en indicatoren, aanwijzingen afgeleid worden voor de aanwezigheid van een archeologische site, maar kan geen uitsluitsel verkregen worden over de aard, de uitgestrektheid, de bewaringstoestand of de chronologische complexiteit van die archeologische site. Uit de resultaten van de veldkartering kunnen evenmin sluitende conclusies getrokken worden over de afwezigheid van antropogene sporen in de ondergrond. Veldkartering wordt enkel uitgevoerd in terrein- en weersomstandigheden die een goede visuele waarneming van de vondsten aan het oppervlak toelaten.

• Is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein? **Ja**.

• Is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)? **Nee**. Het terrein is reeds lang in gebruik als weide, waardoor er zich amper vondstmateriaal aan de oppervlakte zal bevinden en hetgeen aan de oppervlakte ligt moeilijk te zien zal zijn.

• Is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein? **Nee**.

- Is het NOODZAKELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)? **Nee**. Een **veldkartering** kan enkel een indicatie aangeven uit welke perioden vondsten in de bouwvoor aanwezig zijn. Het ontbreken van vondsten kan ook niet direct worden geïnterpreteerd als het afwezig zijn van archeologische waarden: indien de bodem juist intact is, zijn aan het oppervlak geen materialen te vinden.

Het **landschappelijk bodemonderzoek** heeft als doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door een gerichte staalname. Een landschappelijk bodemonderzoek kan gebeuren aan de hand van twee methoden:

- landschappelijk booronderzoek
- onderzoek met landschappelijke profielputten

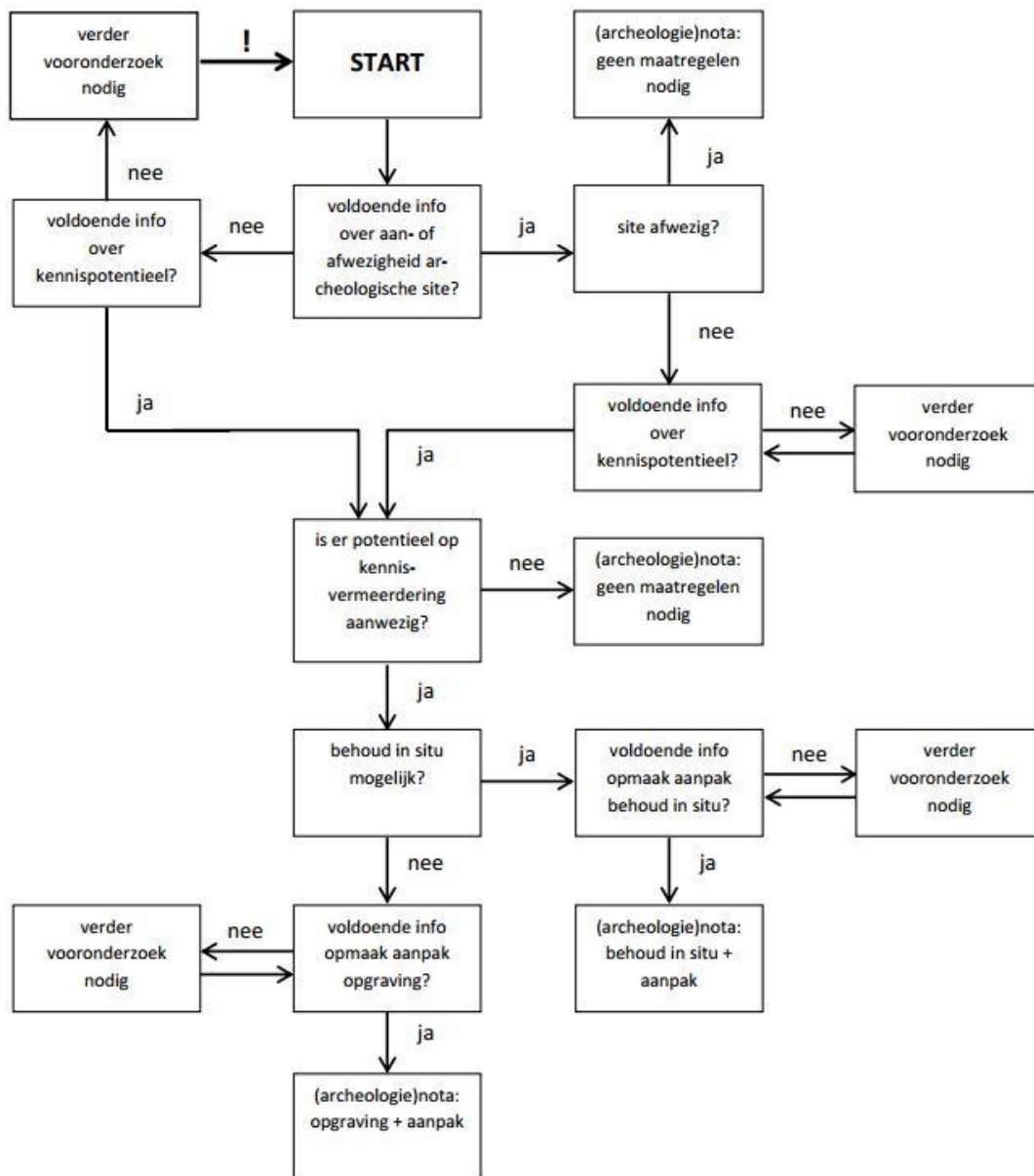
Beide methoden kunnen zelfstandig of gecombineerd aangewend worden. Gelet op de aanzienlijk grotere impact van landschappelijke profielputten en de grotere kans dat hiermee onbedoeld archeologische artefacten, sporen of sites worden verstoord, ligt de voorkeur bij een landschappelijk booronderzoek. Indien landschappelijk booronderzoek evenwel onvoldoende gegevens kan aanreiken, worden landschappelijke profielputten ingezet als aanvulling of alternatief.

Gezien er binnen de doelstellingen van het verder vooronderzoek concrete onderzoeksvragen met betrekking tot de bodemopbouw geformuleerd werden, lijkt een landschappelijk bodemonderzoek onontbeerlijk.

- Is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein? **Ja**.
- Is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)? **Ja**.
- Is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein? **Nee**.
- Is het NOODZAKELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)? **Ja**. Aangezien de heidegronden binnen het plangebied pas recent terug ontgonnen zijn, is het belangrijk om de bodemopbouw te achterhalen om na te gaan of er zich eventueel intacte steentijdsites voordoen binnen het plangebied.

Verder onderzoek gebeurt in eerste instantie door het uitvoeren van een landschappelijk booronderzoek waarmee de bodemintactheid onderzocht wordt in het kader van steentijdsites. Dit kan eventueel gevolgd worden door een archeologisch booronderzoek. Aangezien een deel van het terrein verhard is, werd ervoor gekozen om het landschappelijk bodemonderzoek te beperken tot de onverharde zone. Daarna wordt gekeken of de resultaten ook naar de verharde zone geëxtrapoleerd kunnen worden.

Afhankelijk van de resultaten van het booronderzoek worden verdere stappen bepaald.

Figuur 23: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek.⁴¹

⁴¹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017, fig.3.

2 Landschappelijk bodemonderzoek

2.1 Beschrijvend gedeelte

2.1.1 Administratieve gegevens

Landschappelijk bodemonderzoek	Projectcode	2018E147
	Veldwerkleider	Piotr Pawelczak
	Erkend archeoloog	Sander De Ketelaere (2017/00176)
	Betrokken actoren	Piotr Pawelczak (aardkundige)
	Betrokken derden	Niet van toepassing

2.1.2 Onderzoeksopdracht

De concrete doelstellingen van het verder vooronderzoek hebben betrekking op een analyse van de opbouw en genese van het huidige bodemarchief ter hoogte van het onderzoeksterrein. Verder moet worden nagegaan of de kenmerken van het bodemarchief gevolgen hebben voor het archeologisch potentieel van het onderzoeksterrein.

Deze onderzoeksopdracht kadert binnen de doelstelling van het vooronderzoek – het vaststellen van de aanwezigheid van een archeologische site en de karakteristieken en bewaringstoestand van deze site, alsook een analyse van de relatie met het landschap, de waarde en de impact van de geplande werken – die tijdens het voorgaande bureauonderzoek niet werd gehaald. Bij het landschappelijk bodemonderzoek moeten minstens volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- *Welke bodemhorizonten worden in de boringen of profielen aangetroffen en wat is de genese ervan? Welke zijn de bodemprocessen die hiermee geassocieerd worden?*
- *Wat is de relatie tussen deze bodemhorizonten en het omliggende landschap?*
- *Vertegenwoordigen deze horizonten relevante archeologische niveaus?*
- *Indien deze horizonten relevante archeologische niveaus omvatten:*
 - *Wat is de aard van dit niveau?*
 - *Heeft dit niveau een duidelijke begrenzing?*
 - *Kan dit niveau gedateerd worden?*
 - *Zijn er aanwijzingen dat dit niveau geassocieerd kan worden met een archeologische site?*
 - *Wat is de bewaringstoestand van dit niveau?*
 - *Wat is de impact van de geplande graafwerken op dit niveau?*

2.2 Werkwijze en strategie van het vooronderzoek

2.2.1 Methode en technieken

Om een beeld te bekomen van de bodemopbouw in het plangebied en de gaafheid van het bodemprofiel te controleren werd een vooronderzoek uitgevoerd in de vorm van landschappelijke boringen. In de regel worden de boringen gezet volgens een raster waarbij de boorpuntsafstand 50 m bedraagt en de raai afstand 40 m. Dit komt neer op 6 boringen/ha. Rekening houdende met de natuurlijke, archeologische en technische omstandigheden werden de boringen zo gelijkmatig mogelijk over het areaal van de geplande verstoring verspreid.⁴² De diepte van bepaalde boringen werd aangepast afhankelijk van de toekomstige verstoring en aangetroffen sedimenten. Er werden uiteindelijk, verspreid over het plangebied, zeven boringen uitgevoerd. De boringen werden per laag of horizont lithologisch en bodemkundig beschreven. Belangrijke bodemeigenschappen, zoals textuur, oxidoreductie, kalkgehalte, biologische processen, chemische processen, mineralogische processen en bodemhorizonten werden gedetermineerd en beschreven. De beschrijving van de boringen gebeurde conform de *FAO guidelines for soil description* en de Code van Goede Praktijk. Tijdens het landschappelijk booronderzoek werden geen vondsten gedaan of sporen aangetroffen. Er werden geen stalen ingezameld en er is ook geen nood aan conservatie.

2.2.2 Organisatie van het vooronderzoek

Op 17 mei 2018 werden door aardkundige Piotr Pawełczak zeven boringen geplaatst binnen het plangebied. De bedoeling van de boringen bestond in het controleren van de intactheid van het bodemprofiel, de diepte van het archeologisch vlak en het reconstrueren van de bodem- en landschapsgenese binnen het plangebied. De boringen zijn handmatig uitgevoerd met een combiboor met een diameter van 7 cm.

2.2.3 Afwijkingen uitvoer onderzoek

Direct na het aankomen aan de site werd duidelijk, dat het zuidelijke deel van het terrein tussen boorpunten 4 en 7 recent (niet langer dan een maand geleden) opgehoogd en verhard werd.⁴³ Dit feit werd op voorhand niet doorgegeven aan de uitvoerder. De eigenaar heeft mondeling bevestigd, dat de teelaarde (ongeveer 30 cm dik) werd weggegraven en daarna afgedekt met een stabilisatiepakket bestaande uit zand en puin. De dikte van dat pakket bedroeg ongeveer tussen 30 en 60 cm. Ter hoogte van de ingeplande sleufsilos werd bovendien asfalt op de oppervlakte gelegd. Het terrein van klinkerverharding ten westen van de sleufsilos was opgehoogd maar niet verhard. Er waren ook strepen grond binnen de sleufsilos-zones zonder verharding aanwezig, die wel opgehoogd waren. Gelukkig bevonden de boorpunten 4, 5 en 6 zich op stukken grond, die niet met asfalt afgedekt waren. Dat was niet het geval bij boring 7, die uiteindelijk naar de zuidoostelijke hoek van het gebied verplaatst moest worden (Figuur 24). Daar was de teelaarde ook weggegraven, maar er was geen ophoging of asfalt aangelegd.

De opdrachtgever heeft voorgesteld om het ophogingspuinpakket te verwijderen om boringen 4, 5 en 6 te kunnen zetten. Hij heeft daarna het pakket met een kleine kraan en handmatig zelf verwijderd. De boringen werden net onder het pakket gezet. De dikte van het puinpakket werd bij elke boring genoteerd.

Verder werd het onderzoek echter volledig uitgevoerd conform de opgestelde methode en strategie en conform de Code van Goede Praktijk.

⁴² Zie Bijlage Terreinfo's.

⁴³ Zie Bijlage Terreinfo's.

Figuur 24: Locatie van de handmatig uitgevoerde landschappelijke boringen op de orthofoto- en GRB-kaart.

2.2.4 Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding

Er werd geen beroep gedaan op externe specialisten.

2.3 Assessmentrapport

2.3.1 Assessment vondsten

Niet van toepassing.

2.3.2 Assessment stalen

Niet van toepassing.

2.3.3 Assessment conservatie

Niet van toepassing.

2.3.4 Assessment sporen en structuren

Niet van toepassing.

2.3.5 Assessment onderzoeksterrein

2.3.5.1 Landschappelijke, geografische en geofysische situering

Zie 1.3.1 Landschappelijk kader

2.3.5.2 Historische situering

Zie 1.3.2 Historisch kader

2.3.5.3 Archeologische situering

Zie 1.3.4 Archeologisch kader

2.3.6 Analyse van het landschappelijk bodemonderzoek

2.3.6.1 Resultaten landschappelijk bodemonderzoek

In landschappelijke boring 1, gelegen t.h.v. een akker, werden drie bodemhorizonten aangetroffen (Figuur 25; Figuur 42). De bovenste, verploegde Ap-horizont was bruin van kleur en droeg kenmerken van intensieve bemesting, wat voor een lemig karakter zorgde. Op de oppervlakte waren er veel matig goed afgeronde stenen zichtbaar, waarvan de diameter meestal kleiner dan 5 cm was. Deze horizont was zelf ook sterk grindig en bestond uit slecht gesorteerd, zeer grof, lemig zand. De onderliggende,

donkergele ijzeraanrijking Bs-horizont was 10 cm dik en gedeeltelijk in de bouwvoor ingenomen. Deze was zwak grindig maar er werden ook grotere, enkelvoudige stenen aangetroffen (Figuur 26). Vanaf 35 cm onder het maaiveld bevond zich een lichtgrijze, volledig gereduceerde Cr-horizont, die matig grindig was en uit matig goed gesorteerd, zeer grof zand bestond. Het grondwaterniveau werd al op 60 cm onder het maaiveld gedocumenteerd en vanaf 90 cm werd het materiaal zeer nat. Dit was, zoals in alle andere boringen binnen het plangebied, volledig kalkloos.

Figuur 25: Boring 1 van 0 cm rechts beneden tot 120 cm links boven (©BAAC).

Figuur 26: Een detail van boring 1 - de Bs-horizont tussen 25 en 40 cm onder het maaiveld (©BAAC).

In boring 2, ook t.h.v. een akker, werden er zes bodemhorizonten aangetroffen (Figuur 27; Figuur 42). Onder een humusrijke, grindrijke bouwvoor Ap-horizont werd op een diepte van 35 cm een humus- en ijzerinspoeling Bhs-horizont gedocumenteerd. Beide horizonten waren vergelijkbaar met de Ap- en Bs-horizonten van boring 1, maar er was duidelijk meer ijzer in de B-horizont aanwezig. De humuscontent was nogal klein en kon met gedeeltelijke aftopping en vermenging met topmateriaal verbonden zijn. Onderaan was er een 20 cm-dikke overgang BC-horizont goed herkenbaar. Tussen 75 en 95 cm onder het maaiveld was er een volledig gereduceerde laag matig fijn zand zichtbaar. Deze bevatte ook geen grind in tegenstelling tot de bovenliggende en onderliggende Cr-horizont, die allebei uit matig fijn gesorteerd, zeer grof zand bestonden. Beide Cr-horizonten waren volledig gereduceerd.

Figuur 27: Boring 2 van 0 cm rechts beneden tot 120 cm rechts boven (©BAAC).

Figuur 28: Een detail van boring 2 - de Bhs-horizont tussen 35 en 55 cm en de BC-horizont tussen 55 en 75 cm onder het maaiveld (©BAAC).

In boring 3 (Figuur 29; Figuur 42) bestonden de bovenste 50 cm (bouwvoor Ap- en ijzeraanrijking Bs-horizont) uit matig fijn, matig slecht gesorteerd zand. Zoals bij de eerste twee boringen leek de bouwvoor wat lemig te zijn als gevolg van de hoge humusinhoud. Op de oppervlakte waren er hier en daar kleine stenen zichtbaar (< 5 cm), maar deze waren in de horizont zelf afwezig. De top van de Bs-horizont was gedeeltelijk in de bouwvoor opgenomen (Figuur 30). Vanaf 50 cm onder het maaiveld kwam er een BC-horizont (50-80 cm) en Cr-horizont voor (80-120). Beide waren opgebouwd uit matig goed gesorteerd, zeer grof, nogal grindrijk zand, dat in de tweede horizont volledig gereduceerd was. Het grondwaterniveau bevond zich op de overgang tussen de Bs- en BC-horizonten.

Figuur 29: Boring 3 tussen 0 cm rechts beneden tot 120 cm rechts boven (©BAAC).

Figuur 30: Een detail van boring 3 - de Bs-horizont tussen 25 en 50 cm en de BC-horizont tussen 50 en 80 cm onder het maaiveld (©BAAC).

Zoals reeds vermeld, bevond boring 4 zich op de noordelijke rand van de opgehoogde zone. De teelaarde werd ter plaatste bijna volledig verwijderd, maar er was nog een dunne (ongeveer 0,5 cm) zwarte laagje humusrijke bodem net onder het pakket zichtbaar (Figuur 32; Figuur 42). Op de basis van de bouwvoordikte uit boringen 1-3 was er het vermoeden, dat ook hier de dikte ongeveer 30 cm zou kunnen bedragen. De boring werd dus net op de ondergrens van de oorspronkelijke Ap-horizont gezet.

A photograph of a soil profile, likely from a field site. A ruler is placed horizontally above the soil, showing measurements from 02 to 12. A yellow label is attached to the ruler, reading: "LIMB. DE M. M. 19", "200-000-200-000", and "L84". The soil is dark brown and appears to be a loess or similar fine-grained material. The profile shows a distinct layer of soil, possibly a loess, with some internal structure visible. The ruler is marked in centimeters, with the numbers 02 through 12 visible. The soil is piled up, showing its texture and color. The label is yellow with black text. The background is a dark, textured surface, possibly a tarp or ground cover.

BAAC Vlaanderen Rapport 847

Figuur 33: Een detail van boring 4 - de Bs-horizont tussen 25 en 50 cm en de BC-horizont tussen 50 en 80 cm onder het maaiveld (©BAAC).

Boring 5 werd uitgevoerd op een met puin opgehoogd, maar onverhard stuk grond (Figuur 35; Figuur 42). De dikte van de oorspronkelijke, verwijderde bouwvoor werd geschat op 35 cm en dat was ook de dikte van het puinpakket. De bovenste, bewaarde bodemhorizont werd als een ijzerinspoeling Bs-horizont geclassificeerd (Figuur 36). Deze was vermoedelijk gedeeltelijk afgetopt en bestond uit matig grindig, matig grof zand van matig slechte sortering. De korrelgrootte nam met de diepte toe en in de onderliggende Cr- en Cg-horizonten was zeer grof en vanaf 120 cm uiterst grof (onderste Cg-horizont). De uitloging en reductiekleuren van de Cr-horizont zullen met de watertafelfluctuaties verbonden zijn, die tijdens de beschrijving op 70 cm werd aangetroffen. De diepst liggende, grofste Cg-horizont was sterk waterverzadigd en heel moeilijk doordringbaar.

Figuur 34: Locatie van boring 5 richting west (©BAAC).

Figuur 35: Boring 5 van 35 cm rechts tot 130 cm links (©BAAC).

Figuur 36: De Bs-Cr-Cg-sequentie uit boring 5 (©BAAC).

Om de uitvoering van boring 6 (Figuur 37, Figuur 38, Figuur 42) mogelijk te maken, werd door de eigenaar mechanisch en daarna handmatig een put in het ophogingspakket uitgegraven. De dikte van het puinpakket bedroeg ter plaatste 60 cm. Het vermoeden bestaat dat de oorspronkelijke dikte van de weggegraven teelaarde ongeveer 30 cm bedroeg. De onderaan gedocumenteerde bodemsequentie bevatte slechts Cg-moedermateriaal horizonten en er waren dus geen overblijfselen van meer geavanceerde bodemprocessen aanwezig. De bovenste Cg-horizonten (50-70 cm) bestonden uit zeer grof, matig slecht gesorteerd zand. Vanaf 70 cm ging het materiaal over naar goed gesorteerd matig fijn zand, dat vanaf 120 cm zeer nat was.

Figuur 37: Locatie van boring 6 richting noordoost (©BAAC).

Figuur 38: Boring 6 van 30 cm links tot 130 cm rechts (©BAAC).

De locatie van het ingeplande boorpunt 7 was ontoegankelijk vanwege de recente verharding van het terrein. Daarom werd het op het veld besloten om deze in de zuidoostelijke hoek van het plangebied te zetten (Figuur 39, Figuur 40, Figuur 42). Op deze locatie was er geen puinpakket of verharding aanwezig maar de teelaarde was weggegraven. Doordat op de grens van het perceel de bouwvoor volledig bewaard was, was het mogelijk om de dikte ter plaatse te reconstrueren en deze bedroeg 30 cm, zoals ingeschat op andere locaties. De bovenste 5 cm (A-horizont) bestond uit resten van de teelaarde gemengd met stabilisatiezand van de nabij gelegen ophoging (Figuur 41). Tussen 35 en 45 cm werd er een duidelijke ijzerinspoeling Bs-horizont aangetroffen en deze lijkt grotendeels onverstoorde te zijn. Deze horizont bestond uit slecht gesorteerd, zeer grof zand en was nogal grindrijk. Vervolgens ging het materiaal over in bijna grindloos, zeer grof zand met lokaal zand- en kleibrokken. Tussen 120 en 145 cm was uiterst nat, volledig gereduceerd matig grof zand aanwezig, dat moeilijk penetreerbaar was.

Figuur 39: Locatie van boring 7 richting zuid (links) en richting noordoost (rechts) ©BAAC.

Figuur 40: Boring 7 van 30 cm rechts tot 145 cm links (©BAAC).

Figuur 41: Een detail van boring 7 met de Bs-horizont tussen 35 en 45 cm onder de oorspronkelijke maaiveld (©BAAC).

Figuur 42: Syntheseplan: Aardkundige variaties van de landschappelijke boringen geprojecteerd op het DHM- en GRB-kaart (©BAAC).

2.3.6.2 Interpretatie onderzochte gebied

Uit het veldonderzoek blijkt dat het hoofdmoedermateriaal binnen het plangebied hoogstwaarschijnlijk uit fluviatiele Zanden van Lommel bestaat, die aan het einde van het Vroeg-Pleistoceen werden afgezet en die het Kempische Plateau afdekken. Het gaat dus over uitgestrekte terrassedimenten van de Rijn en de Maas.⁴⁴ Het is mogelijk dat fijnere zanden in de top van boring 3 en 5 onderdeel uitmaken van een dunne laag van de eolische Formatie van Wildert.⁴⁵ De dieperliggende zanden van kleinere korrelgroottes dan het zeer grof zand vertegenwoordigden mogelijk delen van een fluviatiele *fining up*-cycli, die in de boorkolom niet volledig geregistreerd waren. De bewaarde ijzerinspoeling Bs-horizonten duiden op de ontwikkeling van een bodem die volgens de internationale WRB-classificatie⁴⁶ tot *Arenic Cambisol* of *brown podzolic soil* kan behoren. In Nederland worden deze bodems *moderpodzolen* genoemd.⁴⁷ In deze gronden werd een uitspoeling E-horizont niet ontwikkeld. Met andere woorden: de afwezigheid van deze horizont betekent niet dat de bodem slecht bewaard is. De Bs-horizont was niet overal even goed ontwikkeld en werd waarschijnlijk lokaal afgetopt (in de bouwvoor ingenomen of verstoord tijdens graafwerken).

Er werden geen tekenen van langdurig landbouwgebruik geregistreerd. Het karakter van het moedermateriaal, nogal hoog grondwaterniveau en een hoge inhoud verse mest in de bouwvoor verwees naar lage vruchtbaarheid van de grond. Behalve recente bouwwerken werden er ook geen tekenen van menselijke verstoringen aangetroffen.

2.3.6.3 Verklaring ontbreken archeologische vondsten, sporen of sites

Er werden geen archeologische vondsten, sporen of sites aangetroffen bij het boren. Dit is echter niet verwonderlijk gezien landschappelijke boringen niet geschikt zijn voor het opzoeken van archeologische resten. Daarvoor is de boorpunt- en raaiafstand te groot en de diameter van de boorkop te klein.

2.3.6.4 Confrontatie resultaten bodemonderzoek met eerder vooronderzoek

De geregistreerde bodemtypes komen overeen met de bekende kartering.⁴⁸ Dat kan niet gezegd worden over de Quartairgeologische eenheden. Volgens de bronnen komen binnen het plangebied eolische afzettingen van de Formatie van Wildert voor, die Vroeg-Pleistocene, grofkorrelige Zanden van Lommel afdekken.⁴⁹ Uit het onderzoek blijkt dat de fijnere, eolische zanden slechts lokaal verschijnen en dat op de meeste van de locaties de oudere, fluviatiele Zanden van Lommel dagzomen.

2.3.7 Beantwoording onderzoeksvragen

- *Welke bodemhorizonten worden in de boringen of profielen aangetroffen en wat is de genese ervan? Welke zijn de bodemprocessen die hiermee geassocieerd worden?*

De aangetroffen bodemsequenties vertegenwoordigden bodems met duidelijke ijzer- of humus- en ijzerinspoeling B-horizonten. Dat betekent dat rechtstreeks onder de (in dit geval) ongeveer 30 cm-dikke, intensief bemest Ap-horizont een oranjegekleurde Bs- of Bhs-horizont voorkomt. De Bhs-horizont werd enkel in boring 2 geregistreerd en de aanwezigheid van humus werd op deze locatie met recente, intensieve uitspoeling uit de humusrijke bouwvoor verbonden. Onder de B-horizont verschenen ofwel overgang BC-horizonten of gereduceerde Cr-horizonten of horizonten met ijzervlekken (Cg). Deze bodems ontwikkelden in de grove Vroeg-Pleistocene zanden en zijn hier en daar

⁴⁴ BEERTEN e.a. 2006

⁴⁵ BEERTEN e.a. 2006

⁴⁶ IUSS WORKING GROUP WRB 2015

⁴⁷ DE BAKKER & SCHELLING 1989

⁴⁸ VAN RANST & SYS 2000

⁴⁹ BEERTEN e.a. 2006

overdekt met eolische zanden uit het Weichseliaan. Het hoofdproces, dat verantwoordelijk is voor deze bodemvorming, is uitspoeling van ijzeroxides door regenwater.

- *Wat is de relatie tussen deze bodemhorizonten en het omliggende landschap?*

De bodems vertegenwoordigen typische arme en zure types, die op grofkorrelige fluviatiele afzettingen van de Rijn en de Maas ontwikkelden.

- *Vertegenwoordigen deze horizonten relevante archeologische niveaus?*

Het relevante archeologische niveau bevindt zich net onder de Ap-horizont of, indien de leesbaarheid onvoldoende zal zijn, zal het archeologische vlak op de overgang tussen de B- en C-horizonten aangelegd worden.

- *Indien deze horizonten relevante archeologische niveaus omvatten:*

- *Wat is de aard van dit niveau?*

Het gaat over de overgang tussen bepaalde bodemhorizonten.

- *Heeft dit niveau een duidelijke begrenzing?*

Ja, maar de ondergrens kan diffuus zijn en is afhankelijk van de lokale bodemontwikkeling.

- *Kan dit niveau gedateerd worden?*

Nee, dit niveau kan niet gedateerd worden.

- *Zijn er aanwijzingen dat dit niveau geassocieerd kan worden met een archeologische site?*

Nee.

- *Wat is de bewaringstoestand van dit niveau?*

De bewaringstoestand van dit niveau is in het algemeen goed, maar de top van de B-horizont werd op de meeste plekken afgetopt.

- *Wat is de impact van de geplande graafwerken op dit niveau?*

De graafwerken zouden op de meeste locaties op de top van dit niveau stoppen. Er wordt geen marge bijgehouden tussen de graafwerken en dit niveau. Erg lokaal wordt dit niveau volledig vernietigd.

2.4 Besluit

2.4.1 Archeologische verwachting

Tijdens de landschappelijke boringen bleek dat een deel van het terrein recent afgetopt en verstoord was. Dat resulteerde in een verstoord profiel waarbij eventueel aanwezige steentijdsites vermoedelijk niet meer intact zijn. Dit is vermoedelijk ook het geval voor de westelijke helft van het terrein. Daar zijn allerhande gebouwen en verhardingen aanwezig die vermoedelijk voor gelijkaardige of diepere verstoringen zorgen dan gedocumenteerd tijdens het booronderzoek.

Voor de jongere perioden kan nog geen uitspraak gedaan worden, aangezien diepe sporen nog bewaard kunnen zijn.

2.4.2 Noodzaak verder vooronderzoek

Rekening houdend met het ingeschat potentieel zou het vervolgonderzoek enkel in de vorm van proefsleuven uitgevoerd worden.

3 Samenvatting

Aan de Oude Maai te Lommel wordt een bedrijfsuitbreiding gepland. Hiervoor moet eerst een archeologienota worden opgesteld om de bedreiging voor het archeologisch erfgoed en het kennispotentieel in te schatten. Hiervoor werd in eerste instantie een bureauonderzoek uitgevoerd, gevolgd door een landschappelijk bodemonderzoek.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied een potentieel op kennisvermeerdering bevat, en dit voor sites vanaf de steentijden tot en met de middeleeuwen. Over de aard van deze sites kan niet direct een uitspraak worden gevormd maar door het ontbreken van archeologische kennis in de omgeving van het plangebied heeft elke site een potentieel op kennisvermeerdering.

Uit het landschappelijk bodemonderzoek blijkt dat de bodem lokaal afgetopt was. Dit werd grotendeels recent gedaan. De kans op de bewaring van intacte steentijdsites wordt door deze aftopping als laag ingeschat. Er kunnen zich wel nog steeds sporensites voordoen. Daarom wordt overgegaan naar een verder vooronderzoek door middel van proefsleuven. Het proefsleuvenonderzoek dient uitgevoerd te worden in een uitgesteld vooronderzoek, na het slopen van een deel van de aanwezige gebouwen.

4 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart	2
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)	3
Figuur 3: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto	6
Figuur 4: Doorsnede van de toekomstige sleufsilo's	7
Figuur 5: Doorsnede van de toekomstige stal	8
Figuur 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)	12
Figuur 7: Plangebied en hoogteprofielen op het DHM	13
Figuur 8: Hoogteverloop terrein	14
Figuur 9: Het Kempisch plateau in de provincie Limburg	15
Figuur 10: Dwarsdoorsnede door het Kempisch Plateau en de Maasvallei van west naar oost.	16
Figuur 11: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart.....	17
Figuur 12: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:200.000	19
Figuur 13: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:50.000	20
Figuur 14: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart betreffende het plangebied	21
Figuur 15: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen	22
Figuur 16: Plangebied op de kaart Degault. Het plangebied bevindt zich binnen de rode cirkel.	26
Figuur 17: Plangebied op het primitief kadaster.....	27
Figuur 18: Plangebied op de Vandermaelenkaart.....	28
Figuur 19: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen.....	29
Figuur 20: Plangebied op de topografische kaart uit 1872	30
Figuur 21: Plangebied op de topografische kaart uit 1935	31
Figuur 22: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart	33
Figuur 23: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek.....	38
Figuur 24: Locatie van de handmatig uitgevoerde landschappelijke boringen op de orthofoto- en GRB-kaart. .	41
Figuur 25: Boring 1 van 0 cm rechts beneden tot 120 cm links boven (©BAAC).....	43
Figuur 26: Een detail van boring 1 - de Bs-horizont tussen 25 en 40 cm onder het maaiveld (©BAAC).	43
Figuur 27: Boring 2 van 0 cm rechts beneden tot 120 cm rechts boven (©BAAC).	44
Figuur 28: Een detail van boring 2 - de Bhs-horizont tussen 35 en 55 cm en de BC-horizont tussen 55 en 75 cm onder het maaiveld (©BAAC).	44
Figuur 29: Boring 3 tussen 0 cm rechts beneden tot 120 cm rechts boven (©BAAC).	45
Figuur 30: Een detail van boring 3 - de Bs-horizont tussen 25 en 50 cm en de BC-horizont tussen 50 en 80 cm onder het maaiveld (©BAAC).	45
Figuur 31: Locatie van boring 4 met een net machinaal uitgegraven put in het ophogingspakket (©BAAC).	46
Figuur 32: Boring 4 van ongeveer 30 cm links tot 120 cm rechts (©BAAC).....	46
Figuur 33: Een detail van boring 4 - de Bs-horizont tussen 25 en 50 cm en de BC-horizont tussen 50 en 80 cm onder het maaiveld (©BAAC).	47
Figuur 34: Locatie van boring 5 richting west (©BAAC).....	47
Figuur 35: Boring 5 van 35 cm rechts tot 130 cm links (©BAAC).	48
Figuur 36: De Bs-Cr-Cg-sequentie uit boring 5 (©BAAC).	48
Figuur 37: Locatie van boring 6 richting noordoost (©BAAC).....	49
Figuur 38: Boring 6 van 30 cm links tot 130 cm rechts (©BAAC).	49
Figuur 39: Locatie van boring 7 richting zuid (links) en richting noordoost (rechts) ©BAAC.	50
Figuur 40: Boring 7 van 30 cm rechts tot 145 cm links (©BAAC).	50
Figuur 41: Een detail van boring 7 met de Bs-horizont tussen 35 en 45 cm onder de oorspronkelijke maaiveld (©BAAC).....	50
Figuur 42: Synthesepan: Aardkundige variaties van de landschappelijke boringen geprojecteerd op het DHM- en GRB-kaart (©BAAC).....	51

5 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	32
---	----

6 Plannenlijst

Plannenlijst Lommel	Projectcode bureauonderzoek 2018D178
Plannummer	P1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Figuur 1: Plangebied op topografische kaart
Aanmaakschaal	1:10.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P2
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)
Aanmaakschaal	1:250
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P3
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Figuur 3: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto
Aanmaakschaal	1:2.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P4
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Figuur 4: Doorsnede van de toekomstige sleufsilo's
Aanmaakschaal	1:200
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P5
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Figuur 5: Doorsnede van de toekomstige stal
Aanmaakschaal	1:200
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P6
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Figuur 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P7
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Figuur 7: Plangebied en hoogteprofielen op het DHM
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P8

Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Figuur 11: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:50.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P9
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Figuur 12: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:200.000
Aanmaakschaal	1:200.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P10
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Figuur 13: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:50.000
Aanmaakschaal	1:50.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P11
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Figuur 15: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P12
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Figuur 16: Plangebied op de kaart Degault. Het plangebied bevindt zich binnen de rode cirkel.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1786
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P13
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Figuur 17: Plangebied op het primitief kadaster
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1830-1834
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P14
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Figuur 18: Plangebied op de Vandermaelenkaart
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1846-1854
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P15

Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Figuur 19: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1843-1845
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P16
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Figuur 20: Plangebied op de topografische kaart uit 1872
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1872
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P17
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Figuur 21: Plangebied op de topografische kaart uit 1935
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakperiode	1935
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
Plannummer	P18
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris
Onderwerp plan	Figuur 22: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	20/04/2018 (raadpleging)
	Projectcode landschappelijk bodemonderzoek 2018E147
Plannummer	P19
Type plan	Boorplan
Onderwerp plan	Figuur 24: Locatie van de handmatig uitgevoerde landschappelijke boringen op de orthofoto- en GRB-kaart.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/05/2018
Plannummer	P20
Type plan	Synthese
Onderwerp plan	Figuur 42: Synthesepan: Aardkundige variaties van de landschappelijke boringen geprojecteerd op het DHM- en GRB-kaart (©BAAC).
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	22/05/2018

7 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2018. Geoportaal. Available at: <https://geo.onroerendergoed.be>.
- AGIV, 2018a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Bodemerosiekaart.
- AGIV, 2018b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2018c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2018d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2018e. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- BAEYENS, L., 1977. *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Houthalen 62E*, Gent: Centrum voor bodemkartering.
- DE BAKKER, H. & SCHELLING, J., 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland: De hogere niveaus*, Wageningen: Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie.
- BEERTEN, K. e.a., 2005. *Technische tekst bij de Quartairgeologische Kaart - kaartblad 10-18, Maaseik*, Brussel: Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen.
- BEERTEN, K. e.a., 2006. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart - kaartblad 17, Mol*, Brussel: Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen.
- BEYAERT, M. e.a., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.
- CAI, 2018. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- CARTESIUS, 2018. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.
- DENIS, J., 1992. *Geografie van België*, Brussel: Gemeentekrediet.
- DOV VLAANDEREN, 2018a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2018b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2018c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

- GEOPUNT, 2018a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2018b. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be> [Geraadpleegd augustus 2, 2016].
- GEOPUNT, 2018c. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845).
- GEOPUNT, 2018d. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854).
- IOE, 2018. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.
- IUSS WORKING GROUP WRB, 2015. *World reference base for soil resources 2014. International soil classification system for naming soils and creating legends for soil maps. Update 2015.*, Rome.
- PAULISSEN, E. e.a., 1983. De begrenzing van de Kempen. In *Mededelingen van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde*, nr. 25.
- VAN RANST, E. & SYS, C., 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000). , (April), p.361.
- RYSSAERT, C., 2015. Lommel - Verbindingsweg N769 tussen N71 en N746. Archeologisch vooronderzoek: Paleolandschappelijk booronderzoek.
- VANDEKERCHOVE, V., 1987. Celtic Fields in de Belgische Kempen. Luchtfotografisch onderzoek.

8 Bijlagen

8.1 Boorlijsten